

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Zdeňka Plavcová

Uzavírání smluv prostřednictvím internetu
včetně aspektu ochrany spotřebitele

Formation of e-contracts including aspects of consumer protection

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Prof. JUDr. Luboš Tichý, Csc.

Katedra: Katedra evropského práva

Datum odevzdání práce: 8.9.2008

Poděkování

Tímto chci poděkovat všem, kteří mi byli nápomocní při vypracování této diplomové práce. Zejména děkuji svému vedoucímu, panu Prof. JUDr. Lubošovi Tichému, Csc., za cenné rady a trpělivé vedení v průběhu přípravy této práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.

V Praze dne 8.9.2008

.....
Zdeňka Plavcová

OBSAH

1. Úvodstr. 7

2. Vývoj právní úpravy v oblasti smluv uzavíraných prostřednictvím internetu

2.1. Způsoby právní úpravy v souvislosti s rozvojem internetu.....str.11
2.2. Současná právní úprava.....str.12
2.3. Pojetí elektronických smluv a ochrana spotřebitele v návrhu nového občanského zákoníkustr.15

3. Proces uzavírání smluv obecně

3.1. Pojem závazku a smlouvy.....str. 18
3.2. Návrh na uzavření smlouvy.....str.18
3.3. Běh lhůty při jednání o uzavření smlouvy.....str.19
3.4. Akceptace návrhu na uzavření smlouvy a její účinnost.....str. 20
3.5. Odmítnutí návrhu.....str. 20
3.6. Uzavření smlouvy.....str. 21
3.7. Uzavírání smluv podle obchodního zákoníku.....str. 21

4. Specifika uzavírání smluv v prostředí internetu

4.1. Úvod.....str. 23
4.2. Návrh na uzavření elektronické smlouvy.....str. 23
4.3. Akceptace
 4.3.1. Definice akceptace a její modifikace v § 53 občanského zákoníku.....str. 27
 4.3.2. Účinnost projevu vůle v souvislosti s akceptací.....str. 27
4.4. Uzavření elektronické smlouvy.....str. 32

5. Náležitosti právních úkonů v souvislosti s elektronickými smlouvami

5.1. Pojem právního úkonu a jeho náležitosti.....	str. 34
5.2. Náležitosti subjektu	
5.2.1. Úvod.....	str. 34
5.2.2. Identifikace subjektu.....	str. 35
5.2.3. Zjištění právní povahy subjektu.....	str. 37
5.2.4. Způsobilost k právním úkonům.....	str. 37
5.3. Náležitosti vůle.....	str. 38
5.4. Náležitosti projevu vůle.....	str. 40
5.5. Náležitosti formy	
5.5.1. Úvod.....	str. 41
5.5.2. Písemná forma v souvislosti s elektronickými smlouvami.....	str. 42
5.5.3. Zahraniční právní úprava požadavku na písemnou formu v souvislosti s elektronickými smlouvami.....	str. 46
5.5.3. Elektronický podpis.....	str. 48
5.6. Click-through smlouvy.....	str. 53

6. Rozbor problematiky elektronických smluv s ohledem na ochranu spotřebitele

6.1. Úvod.....	str. 57
6.2. Právní úprava ochrany spotřebitele.....	str. 58
6.3. Elektronické smlouvy s ohledem na ochranu spotřebitele.....	str. 58
6.3.1. Rozdělení elektronických smluv do kategorií.....	str. 58
6.3.2. Tzv. B2C smlouvy s ohledem na ochranu spotřebitele.....	str. 60
6.4. Mezinárodní a evropské aspekty ochrany spotřebitele.....	str. 62
6.5. Evropské směrnice a jejich implementace do českého právního řádu	
6.5.1. Úvod.....	str. 64
6.5.2. Směrnice o ochraně spotřebitele v případě smluv uzavřených	

na dálku	
6.5.2.1. Úvod.....	str. 65
6.5.2.2. Implementace směrnice do českého právního řádu.....	str. 66
6.5.3. Směrnice o nekalých ustanoveních ve spotřebitelských smlouvách.....	str. 70
6.5.4. Směrnice o nekalých obchodních praktikách vůči spotřebitelům na vnitřním trhu.....	str. 72
6.5.4.1. Úvod.....	str. 74
6.5.4.2. Klamavá obchodní taktika.....	str. 76
6.5.4.3. Agresivní obchodní taktika.....	str. 77
6.5.5. Směrnice o některých právních aspektech služeb informační společnosti, zejména elektronického obchodu, na vnitřním trhu (tzv. směrnice o elektronickém obchodu).....	str. 80
6.5.6. Ostatní evropské směrnice na ochranu spotřebitele.....	str. 82
6.6. Definice a pojetí spotřebitele dle zákona na ochranu spotřebitele.	str. 82
6.7. Spotřebitelské elektronické smlouvy s mezinárodním prvkem.....	str. 83
<u>7. Závěr</u>	str. 87
<u>8. Prameny a použitá literatura</u>	str. 92

1. Úvod

Dnes již snad nikdo nepochybuje, že vznik a rozšíření internetu přineslo revoluční změnu do světa komunikací a IT technologií. Jedná se o celosvětovou počítačovou síť, která spojuje jednotlivé menší sítě pomocí sady protokolů IP a její význam spočívá především ve schopnosti globálního vysílání, volného šíření informací a umožnění spolupráce a interakce mezi jednotlivci bez ohledu na momentální geografickou polohu.

Za počátek postupného vzniku internetu se pokládají šedesátá léta dvacátého století, kdy z rozpočtu amerického vojenského letectva vznikala komunikační síť ARPANET. Ta byla postupně vyvíjena a nahrazena novými vojenskými a výzkumnými sítěmi. V roce 1995 začala postupná komercializace této sítě a to až do nynější podoby, jež nese název internet.¹ Dnes má již internet přes miliardu uživatelů. Na našem území došlo k prvnímu připojení v roce 1991 a kvalita, rozsah i cenová dostupnost připojení k internetu každým rokem roste.

Jak již bylo naznačeno, internet značně zasáhl do oblasti obchodního světa. Dnes již téměř všechny významnější firmy mají své webové stránky, kde prezentují svoji společnost svým zákazníkům a obchodním partnerům. Řada společností na internetu zboží přímo prodává, tzn. vystavuje ho, poskytuje podrobné informace o jednotlivých produktech a cenách, umožňuje jeho nákup pomocí virtuálního nákupního košíku a díky „internetové“ platební kartě je pak možné zboží rovnou zaplatit a nechat si doručit až domů. V této práci bude pro tento druh služeb používán termín internetový obchod, jímž je webová aplikace sloužící k nabídce zboží (služeb), příjmu objednávek od zákazníků, zprostředkování plateb a poskytování dalších informací o výrobcích či řešení reklamací.² Těchto služeb využívá v České republice již sedmáct

¹ Více viz www.isoc.org/internet/history

² Definice dle <http://cs.wikipedia.org/wiki/E-shop>

procent jednotlivců a lze očekávat další nárůst, neboť evropský průměr tvoří přibližně třicet procent.³

Tímto tento nový komunikační prostředek značně ovlivnil obchodní styk a život spotřebitelů. Tak získalo na důležitosti mnoho právních otázek, které buď vznikly zcela nově anebo již existovaly, ale nebyly vnímány jako zásadní. Jako příklad mohu uvést problematiku závaznosti projevu vůle u smlouvy uzavřené „softwarovým agentem“⁴, legálnosti „spamů“⁵, ochrany osobních údajů, ochrany doménových jmen, právní otázky hyperlinků či trestněprávní odpovědnosti za delikty spáchané v prostředí internetu. V této práci se budu zabývat problematikou uzavírání smluv v prostředí internetu včetně aspektu ochrany spotřebitele, zejména v souvislosti s nakupováním v internetových obchodech.

V českém právu zatím není zakotven ustálený termín pro tento typ smluv. S odkazem na v anglicky psané literatuře již zažitý pojem "electronic contracts", bude v této diplomové práci používán zejména výraz elektronické smlouvy. Pro tyto smlouvy je typické, že smluvní strany nejsou ve fyzickém kontaktu, uzavírání probíhá prostřednictvím počítačové sítě, tedy výměnou datových zpráv v elektronické podobě. Fyzický kontakt tedy neprobíhá ani formou výměny hmotného nosiče, např. předáním CD či DVD.

Smlouvy uzavírané na dálku nejsou fenoménem, který by přicházel až v současné době, protože je do něj možno zahrnout i starší technologie jako telefon a fax. Ani internetové smlouvy jako takové nejsou výdobytkem internetu - pomocí výpočetní techniky bylo možno uzavřít

³ Český statistický úřad,
[http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/b_domacnosti_a_jednotlivci_ie08/\\$File/is08_b.pdf](http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/b_domacnosti_a_jednotlivci_ie08/$File/is08_b.pdf)

⁴ Program určený k automatizovanému uzavírání smluv

⁵ Nevyžádaná elektronická pošta šířená z marketingových důvodů.

smlouvy již díky francouzskému systému Minitelu a britskému Prestelu, společně vyvíjeným technologiím.

Až v souvislosti s použitím internetu však vznikly zcela nové možnosti, které mají za následek obrovské množství elektronických transakcí, důležitý je i jejich globální dopad a finanční objem těchto transakcí. Roli hraje i nová kvalita poskytovaných služeb, jejich spojení do automaticky fungujícího celku, jak je tomu např. v případě automatického počítačového programu, tj. softwarového agenta.

Právě až v polovině devadesátých let, kdy nastal rozmach využití internetu pro obchodní účely, vznikla potřeba právně vymežit některé aspekty uzavírání elektronických smluv. Mění se například přístup k pojmu listina, písemnost či podpis. Dále vznikla potřeba právně zakotvit práva spotřebitele v souvislosti s uzavíráním elektronických smluv, např. při zakoupení zboží na internetu.

Tato práce se bude věnovat procesu uzavírání smluv a jeho specifikům v prostředí internetu, dále analyzovat náležitosti právních úkonů a problematické otázky, které mohou vyvstat při uzavírání elektronických smluv. Vzhledem ke specifickému postavení spotřebitele v případě distančních smluv se práce zabývá rovněž národními i evropskými normami směřujícími k jeho ochraně a právy, která mu z nich plynou. Ochrana spotřebitele u nás byla zesílena převážně implementací evropských směrnic a vzhledem k této nezanedbatelné roli jim bude rovněž věnována pozornost.

Cílem práce je kromě výše uvedeného analyzovat a zhodnotit současnou právní úpravu týkající se uzavírání elektronických smluv včetně speciálních ustanovení zaměřených na ochranu spotřebitele. Pro nastínění možných přístupů zde bude uveden přístup různých autorů k této problematice, popř. možné řešení z hlediska *de lege ferenda*. Rozebrán zde bude z tohoto hlediska i návrh nového občanského zákoníku. Pro

komparaci jednotlivých legislativních řešení bude věnována pozornost rovněž zahraniční právní úpravě.

2. Vývoj právní úpravy smluv uzavíraných prostřednictvím internetu

2.1. Způsoby právní úpravy v souvislosti s rozvojem internetu

Jak již bylo zmíněno, v souvislosti s rozvojem internetového obchodování vznikla celá řada právních otázek, které dříve nebyly vnímány jako aktuální, nyní však nabývají na významu. Internetové podnikání úzce souvisí s ekonomikou. Nové podněty právní vědě nepřišly se vznikem internetu, nýbrž až s nárůstem jeho obchodního potenciálu na počátku 90. let.

Jednou z podmínek rozvoje obchodu je právní jistota. Panuje-li právní nejistota, podnikání se stává značně rizikovým, což v důsledku působí jako bariéra obchodu a tím i celé ekonomiky. Světový i domácí obchod by výrazně podpořilo předvídatelné právní prostředí, které je zásadním předpokladem ekonomického rozvoje.

Nicméně konkrétní právní problémy spojené s elektronickým obchodem jsou velmi různorodé a ne všechny je třeba upravit novými právními normami. U řady z nich připadá v úvahu aplikace stávajícího práva - neexistence specifické právní úpravy nemusí být na závadu. Smluvní právo se vyvíjelo velmi dlouho a muselo řešit mnoho různých situací. Díky tomu dosáhla jeho teorie značného stupně obecnosti a ve většině případů ji lze aplikovat i na situace, které zákonodárce nemohl přesně předvídat.

Důležitým momentem je, zda stávající právo nějakým způsobem brání elektronickému obchodu. Pokud ne, nevzniká potřeba jej měnit. Často však vzniká situace, kdy hmotné právo sice dovoluje použít metody elektronického obchodu, avšak různé vedlejší požadavky, např. na předložení originálu či vlastnoruční podpis, brání jejich použití v praxi. Proto je třeba změnit i tyto požadavky podle vývoje moderních technologií.

Brzdí-li stávající právní úprava elektronický obchod, je třeba aktualizovat právní normy tak, aby ho zrovnoprávnily s jinými formami obchodu. Jednou možností je zobecnění nynější právní úpravy, což je ospravedlněno principem neutrality práva, který se však může dostat do konfliktu s principem pragmatičnosti práva. Jsou-li normy příliš obecné, existuje riziko obtíží při jejich výkladu a aplikaci. Další možností je přijmout specifické právní normy, čímž se doplní stávající úprava (příkladem může být zákon o elektronickém podpisu). I tento postup musí být ovšem pečlivě zvážen, neboť je zde riziko přemíry právních norem. To pak činí problémy v orientaci v právu a rozhodně neprospívá aplikaci práva jak laickou, tak odbornou veřejností. Třetí variantou je přijetí předpisů na mezinárodní úrovni. Pro tuto variantu hovoří fakt, že obchod přes internet má globální důsledky, čímž se střetávají různé právní řády. Přijetím unifikovaných norem by se odstranila právní nejistota firem i spotřebitelů.⁶

2.2 Současná právní úprava

V současné době není elektronický obchod jako takový upraven žádnou právní normou. Některé předpisy sice s obchodním stykem v elektronické podobě počítají - např. občanský zákoník, obchodní zákoník nebo zákon o elektronickém podpisu, nicméně ucelená norma, která by upravovala na jednom místě práva a povinnosti spojené s elektronických obchodem, zatím chybí.

Na problematiku uzavírání smluv prostřednictvím internetu se tedy vztahují jednak ta ustanovení občanského práva, jež se zabývají smlouvami obecně, dále pak speciální ustanovení týkající se smluv

⁶ Vučka, J., O povaze práva elektronického obchodu, IT právo, 2003, www.itpravo.cz

uzavřených prostřednictvím elektronických prostředků a normy stanovující zvláštní pravidla na ochranu spotřebitele.

V českém právním řádu půjde tedy především o tyto předpisy:

- Zákon č.40/1964 Sb., občanský zákoník (dále jen občanský zákoník)
- Zákon č. 519/1991 Sb., obchodní zákoník (dále jen obchodní zákoník)
- Zákon č. 227/2000 Sb., o elektronickém podpisu (dále jen zákon o elektronickém podpisu)
- Zákon č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele (dále jen zákon o ochraně spotřebitele)
- Zákon č. 365/2000 Sb., o informačních systémech veřejné správy
- Zákon č. 127/2005 o elektronických telekomunikacích
- Zákon č. 480/2004 Sb., o některých službách informační společnosti
- Zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním (dále jen zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním)

Právní předpisy ES vztahující se k dané problematice jsou zejména:

- Směrnice č. 97/7/ES o ochraně spotřebitele v případě smluv uzavřených na dálku
- Směrnice č. 2005/29/ES o nekalých obchodních praktikách vůči spotřebitelům na vnitřním trhu
- Směrnice č. 2000/31/ES o některých právních aspektech služeb informační společnosti, zejména elektronického obchodu, na vnitřním trhu (dále jen směrnice o elektronickém obchodu)
- Směrnice č. 1999/93/ES ze dne 13. prosince 1999 o zásadách Společenství pro elektronické podpisy
- Směrnice č. 99/44 ES o některých aspektech prodeje spotřebního zboží a záruk na toto zboží
- Směrnice č. 98/27 ES o žalobách na zdržení se jednání v oblasti ochrany zájmů spotřebitelů
- Směrnice č. 98/6/ES o ochraně spotřebitele při označování cen výrobků jemu nabízených

- Směrnice č. 93/13/EHS o nekalých ustanoveních ve spotřebitelských smlouvách

Občanský zákoník obsahuje v části první obecná ustanovení o účastnících občanskoprávních vztahů a právních úkonech. Pro zkoumanou problematiku jsou zejména důležitá ustanovení týkající se písemné formy právních úkonů, a to zejména z důvodu posouzení toho, kdy lze právní úkon považovat za písemný a jaké jsou následky nedodržení písemné formy. Dále jsou z hlediska tématu této práce důležitá ustanovení části první hlavy páté, která upravují spotřebitelské smlouvy, podstatné je např. právo na odstoupení u smluv uzavřených při použití prostředků komunikace na dálku. Tomuto tématu bude věnována šestá kapitola této práce. Část osmá obsahuje závazkové právo s obecnými ustanoveními o závazcích a dále pak jednotlivé druhy smluv; v případě elektronického obchodu bude přicházet v úvahu zejména kupní smlouva a smlouva o dílo.

Právní úprava závazků i jednotlivých typů smluv obsažená v obchodním zákoníku se vztahuje na obchodní závazkové vztahy dle § 261 obchodního zákoníku. Půjde především o závazkové vztahy ze smluv uzavřených mezi podnikateli navzájem. Tyto vztahy bývají označovány jako B2B, tedy business to business, a jejich podstatným rysem je, že se na ně nevztahují ustanovení sloužící k ochraně spotřebitele. Jejich právní režim je tedy zcela odlišný od vztahů ze smluv uzavřených mezi obchodníkem a spotřebitelem.

Zmíněný zákon o elektronickém podpisu vychází z evropské směrnice o elektronickém podpisu č. 1999/93/ES a vytváří právní rámec pro využívání elektronického podpisu jako základního předpokladu písemných právních úkonů činěných prostřednictvím internetu. Zákon o ochraně spotřebitele pak společně s úpravou obsaženou v občanském zákoníku obsahuje ustanovení sloužící k ochraně slabší smluvní strany,

tady spotřebitele. Zejména se stanoví povinnosti prodávajících při prodeji výrobků a poskytování služeb.

Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním pak obsahuje kolizní normy a hraniční určovatele pro stanovení, jakým právním řádem se bude daný právní vztah řídit. Určení rozhodného práva je v případě elektronických smluv vzhledem ke globálnímu charakteru internetu velmi aktuální téma, o němž bude více pojednáno v kapitole 6.7. této práce.

2.3. Pojetí elektronických smluv a ochrana spotřebitele v návrhu nového občanského zákoníku

Na základě rozhodnutí ministra spravedlnosti Otakara Motejla z roku 2000 byla zahájena rekodifikace občanského práva, přičemž věcný záměr nového kodexu občanského práva byl schválen vládou dne 18. dubna 2001. Hlavními zpracovateli návrhu nového občanského zákoníku jsou Karel Eliáš a Michaela Zuklínová⁷

Tento návrh obsahuje ustanovení, která z části odlišně upravují otázky týkající se uzavírání elektronických smluv a ochrany spotřebitele. V části první jsou obecné otázky právních jednání, dále pak v části čtvrté relativní majetková práva, tedy závazkové právní vztahy. Ustanovení o závazcích upravují institut smlouvy a proces jejího uzavírání, z obchodního zákoníku byla převzata úprava kontraktačního procesu s využitím veřejného návrhu na uzavření smlouvy a obchodní veřejná soutěž. Jistá obtíž technického zvládnutí úpravy kodifikace, vyvolaná oddělením obecných ustanovení o smlouvách, zařazených do úvodu čtvrté části zákoníku, od obecné úpravy právních jednání v jeho první části, je překlenuta tak, že se obecná úprava smluv omezuje pouze na úpravu vlastní kontraktace, kdežto ustanovení o vadách právních jednání, o

⁷ Dále jen „návrh nového občanského zákoníku“.

omylu apod. jsou součástí obecné úpravy. Samotný pojem smlouvy není v návrhu nového zákoníku definován. Uzavírání smluv je v návrhu upraveno se zřetelem na současnou úpravu v našem občanském a obchodním zákoníku. Zachován je princip oferty a včasné akceptace, včetně zániku oferty pro nevhodnost akceptace, přičemž uzavření smlouvy je spjato s okamžikem dosažení smluvního konsenzu. V osnově občanského zákoníku je pozměněn koncept návrhu na uzavření smlouvy, neboť je upuštěno od požadavku na směřování vůči určitým osobám. To má svůj vliv na jednotlivé fáze kontraktace v případě internetových obchodů.

V návrhu je zdokonalena úprava právních jednání činěných s využitím elektronických médií, včetně elektronického podpisu. Přitom je zohledněna úprava Směrnice EP a Rady č. 2000/31/ES o některých právních aspektech služeb informační společnosti, zejména elektronického obchodu.

Co se ochrany spotřebitele týče, v oddílu o ochraně slabší strany (§ 1538 a násl.) se upravují adhezní smlouvy s důrazem zejména na ochranu slabší strany i jejích mezí. Jinak tzv. spotřebitelské právo, včetně převzetí úpravy evropského práva směrnic ES 85/577/EHS, 97/7/ES a 93/13/EHS, není začleněno do návrhu občanského zákoníku, ale má být upraveno zvláštním zákonem (zákonem o ochraně spotřebitelů). Touto cestou se vydaly i některé další země, např. Rakousko. V oblasti tzv. spotřebitelského práva občanský zákoník upraví jen zcela obecné a základní soukromoprávní otázky právě v pasážích sledujících ochranu slabší strany. Obecná ochrana slabší smluvní strany je v návrhu stanovena v § 368, na kterou pak navazuje čtvrtá část zákoníku, která, jak bylo řečeno, nepřebírá detailní kasuistickou úpravu vycházející z evropských směrnic.

Zdůvodnění spočívá v tom, že problematika spotřebitelského práva není v jeho normativních úpravách stabilizována jako klasické civilistické

instituty a stane-li se součástí úpravy občanského zákoníku, půjde o oblast podléhající opakovaným novelám. Podstatné rovněž je i to, že jde o právní oblast dotýkající se také správního práva, jehož normy občanský zákoník zásadně obsahovat nemůže.⁸

Jednotlivá ustanovení návrhu nového občanského zákoníku budou dále zmíněna u rozboru současné právní úpravy uzavírání elektronických smluv a jejich problematických míst.

⁸ Eliáš, K., Zuklínová, M., Věcný záměr občanského zákoníku (s úpravami po projednání v odborných komisích LRV a v Legislativní radě vlády)

3. Proces uzavírání smluv obecně

3.1. Pojem závazku a smlouvy

Občanský zákoník definuje závazkový právní vztah jako právní vztah, ze kterého vzniká věřiteli právo na plnění (pohledávka) a dlužníkovi vzniká povinnost závazek splnit. Závazky vznikají především ze smluv. Smlouvou rozumíme dvoustranný nebo vícestranný právní úkon, tj. projev vůle směřující za okolností, za kterých byl učiněn, k právnímu následku, který právo s tímto právem uznávaným projevem vůle spojuje. Účelem smluv je vznik, změna nebo zánik právního vztahu, jedná se tedy o ujednání stran, které obsahuje jeden či více závazků.

Ačkoli občanský zákoník obsahuje pojmy věřitel a dlužník jakožto dva základní subjekty závazkového vztahu, většinou si jsou obě strany navzájem věřiteli a dlužníky (tzv. synallagmatické závazky). V prostředí internetu půjde nejčastěji o kupní smlouvu, kde se prodávající zavazuje dodat zboží a kupujícímu vzniká zejména závazek zaplatit kupní cenu.

3.2. Návrh na uzavření smlouvy

Návrh na uzavření smlouvy definuje občanský zákoník jako "projev vůle", tedy jednostranné jednání směřující k uzavření smlouvy. Návrh může být určen jedné nebo více určitým osobám. Návrh musí být dostatečně určitý z hlediska toho, kdo jej učinil a co má být předmětem smlouvy a vyjadřovat vůli navrhovatele být jím vázán v případě jeho přijetí.

V této fázi je důležitá otázka závaznosti návrhu. Pokud nechce být nabízející svým návrhem vázán, je třeba to do návrhu výslovně uvést. Jinak je návrh závazný od okamžiku, kdy dojde osobě, které je určen.

Návrh může být zrušen, dojde-li projev vůle směřující ke zrušení osobě, které je určen, dříve nebo alespoň současně s návrhem. Takto lze

například návrh odeslaný prostřednictvím pošty zrušit dopisem doručeným pomocí poštovního kurýra. Takto včas zrušený návrh tedy navrhovatele k ničemu nezavazuje, a to ani k případné náhradě škody.

Druhý způsob zániku závazku z návrhu je jeho odvolání. Návrh může být odvolán, dokud nedošlo k uzavření smlouvy, pokud odvolání dojde osobě, které je určeno dříve, než tato osoba návrh akceptovala.

Návrh nicméně nemůže být odvolán ve dvou případech:

- během lhůty, která je v něm stanovena pro jeho přijetí, ledaže z jeho obsahu vyplývá, právo jej odvolat i před uplynutím této lhůty nebo
- je-li v něm přímo vyjádřena jeho neodvolatelnost.

Návrh ovšem zaniká, a to i když byl označen jako neodvolatelný, v těchto případech:

- uplynutím lhůty, která v něm byla určena pro jeho přijetí
- uplynutím přiměřené doby s přihlédnutím k povaze navrhované smlouvy a k rychlosti prostředků, které navrhovatel použil při zaslání návrhu. Přiměřenost doby má objektivní charakter. Zjevný je například rozdíl naléhavosti návrhu podaného telefonicky nebo faxem a návrhu podaného obyčejným dopisem nebo přiměřenost doby potřebné k dodání pizzy a doby potřebné k dodání speciální turbíny do elektrárny.
- dojitím projevem o odmítnutí návrhu navrhovatelem

Dále zákon specifikuje, že ústní návrh zaniká, není-li přijat okamžitě, pokud z jeho obsahu nevyplývá něco jiného.

3.3. Běh lhůty při jednání o uzavření smlouvy

Navrhovatel si může v návrhu stanovit lhůtu pro jeho přijetí. Při uzavírání smluv může mít podstatné právní následky, odkdy začíná

taková lhůta běžet. Proto občanský zákon stanoví v § 43 b odst. 1 pravidla pro počítání lhůt tak, že lhůta pro přijetí návrhu určená navrhovatelem:

- v telegramu počíná běžet od okamžiku, kdy byl telegram podán k odeslání,
- v dopisu počíná běžet od data v něm uvedeného, není-li v dopisu datum uvedeno, pak platí datum uvedené na obálce nebo jiném dokladu pošty,
- telefonicky, faxem, dálnopisem nebo jinými prostředky umožňujícími okamžité sdělení, začíná běžet od okamžiku, kdy dojde osobě, které je určen navrhovatelem.

3.4. Akceptace návrhu na uzavření smlouvy a její účinnost

K přijetí návrhu dochází včasným prohlášením učiněným osobou nebo osobami, kterým je určen nebo jiným jejich včasným jednáním, z něhož lze dovodit souhlas. Výraz „prohlášení“ je míněn velmi široce. Může jít o jakýkoliv projev vůle, z něhož je možno dovodit souhlas druhé strany, včetně tzv. "konkludentního" souhlasu, například dodání zboží bez dalšího vyjednávání nebo kývnutí hlavou prodavačkou v obchodě. Mlčení samo o sobě či nečinnost však nelze pokládat za souhlas, což občanský zákoník výslovně v § 44 odst.1 stanoví.

Přijetí lze odvolat, jestliže odvolání dojde navrhovateli nejpozději současně s přijetím. Pozdní akceptace má přesto účinky včasného přijetí, jestliže navrhovatel o tom bez odkladu vyrozumí osobu, které byl návrh učiněn a to ústně nebo odesláním zprávy.

Účinnost přijatého návrhu nastává okamžikem, kdy vyjádření souhlasu s obsahem návrhu dojde navrhovateli.

3.5. Odmítnutí návrhu

Při uzavírání smlouvy dochází k dvěma situacím. V prvním případě strana jednoznačně odmítne uzavřít jakoukoli smlouvu. V tomto případě je vyjednávání u konce, neboť došlo k zamítnutí návrhu bez pokusu o modifikaci v něm vyjádřených podmínek.

Častěji nastává druhá možnost, kdy dochází k situacím, v nichž se o návrhu vyjednává a diskutuje. Oslovená strana uplatňuje výhrady, dodatky, omezení nebo jiné změny. Pro tyto situace stanoví občanský zákoník jednoduché pravidlo spočívající v tom, že přijetí návrhu, které obsahuje jakékoli dodatky, výhrady, omezení nebo jiné změny, je odmítnutím návrhu a považuje se za nový návrh. Jde tedy o jakési prohození si rolí mezi vyjednávajícími partnery, samozřejmě se všemi důsledky.

3.6. Uzavření smlouvy

Uzavření smlouvy je cílem předchozího jednání či vyjednávání. Smlouva je uzavřena okamžikem, kdy přijetí návrhu na její uzavření nabývá účinnost, to jest okamžikem, kdy vyjádření souhlasu s obsahem návrhu dojde navrhovateli.

3.7. Uzavírání smluv podle obchodního zákoníku

Obchodní zákoník upravuje nebo doplňuje ustanovení občanského zákoníku speciálně pro obchodně právní vztahy nebo i pro jiné vztahy, pokud se strany musí nebo chtějí tímto zákonem řídit. Obchodní zákoník ve většině ustanovení týkajících se jednání o uzavření smlouvy pouze podrobněji rozpracovává již popsanou úpravu v občanském zákoníku. Výslovně však umožňuje stranám například označit určité informace za důvěrné - ty pak budou ze zákona chráněny, dále je možno použít tzv. formulářové smlouvy nebo určit část obsahu smlouvy odkazem na všeobecné či jiné obchodní podmínky za předpokladu, že jsou stranám

známé. To však neznamena, že formulářové smlouvy či všeobecné obchodní podmínky není možno využít i pro občanskoprávní smlouvy.

4. Specifika uzavírání smluv v prostředí internetu

4.1. Úvod

Výše zmíněný proces uzavírání smlouvy má stejné fáze i v prostředí internetu. Pro tyto smlouvy je typické, že smluvní strany nejsou ve fyzickém kontaktu, na rozdíl od např. uzavření smlouvy prostřednictvím dopisu zde nedochází k výměně nějakého hmotného předmětu, ale k výměně datových zpráv v elektronické formě. To ovšem není na překážku formálně právním požadavkům občanského zákoníku na uzavření smlouvy. Stejně tak je zpravidla splněn požadavek na určitost a srozumitelnost projevů vůle jednotlivých smluvních stran. Tato kapitola bude věnována procesu vzniku elektronické smlouvy, zejména zvláštnostem jednotlivých fází v porovnání s klasickou „papírovou smlouvou“.

Nejčastěji se uzavírají elektronické smlouvy prostřednictvím webového rozhraní či zpráv elektronické pošty. Následovat bude analýza jednotlivých specifik při uzavírání elektronických smluv oběma těmito způsoby.

4.2. Návrh na uzavření elektronické smlouvy

Jak již bylo řečeno, návrh smlouvy je jedním z druhů jednostranného právního úkonu. Z hlediska elektronického obchodu je důležitá definice návrhu smlouvy dle § 43a odst. 1 občanského zákoníku:

„Projev vůle, směřující k uzavření smlouvy, jenž je určen jedné nebo více určitým osobám, je návrhem na uzavření smlouvy (dále jen "návrh"), jestliže je dostatečně určitý a vyplývá z něj vůle navrhovatele, aby byl vázán v případě jeho přijetí.“

Elektronické smlouvy uzavřené pomocí elektronické pošty (e-mailu) jsou považovány z hlediska jednotlivých fází uzavírání smlouvy za

právně bezproblémové (téma případného požadavku na písemnou formu bude rozebráno později), neboť se jedná pouze o novější prostředek přenosu zpráv, na jehož používání lze běžně použít obecná ustanovení o uzavírání smluv.

Nejvíce využívanou formou obchodování na internetu je však obchodování prostřednictvím virtuálních, tedy internetových, obchodů. Internetové obchody se dělí na přímé a nepřímé, přičemž u přímých dochází nejen k samotnému uzavření smlouvy, ale stejně tak i k plnění elektronickým způsobem; příkladem může být placené stažení písniček či softwaru. Nepřímé elektronické obchody jsou charakteristické plněním „off-line“, tedy například odesláním zboží na dobírku. Na rozdíl od e-mailů zde uzavírání smluv z právního hlediska není bez otazníků. Zejména ohledně otázky, zda zboží vystavené na internetu je či není nabídkou ve smyslu návrhu na uzavření smlouvy a kdy smlouva vlastně vznikne, existuje více názorů a interpretací zákonných ustanovení.

Podle názorů některých autorů⁹ nabízení zboží na portálu internetového obchodu, stejně jako v případě prodejního automatu, nepředstavuje ve skutečnosti návrh smlouvy návštěvníkům či uživatelům, ač si to asi většina z nich nejspíše myslí. Místo toho se podle tohoto názorového proudu jedná jen o výzvu k jednání, tzv. „*invitatio ad offerendum*“. Tento přístup je zdůvodněn tím, že návrh smlouvy je podle § 43a odst. 1) právní úkon určený jedné nebo více určitým osobám. Protože vystavení zboží na internetu není adresovaným úkonem, může se jednat pouze o výzvu k jednání a nikoli o návrh. Z toho vyplývá, že uzavření smlouvy proběhne až akceptací objednávky provozovatelem internetového obchodu, nikoli ve chvíli, kdy kupující vyplní a odešle

⁹ Vučka, J., *Soukromoprávní smlouvy uzavírané elektronickými prostředky*, str. 15, 2002, dále Frimmel, M., *Elektronický obchod- právní úprava*, Prospektrum: 2002, str.57., dále P. Svoboda, *Právní a daňové aspekty e-obchodu*, srov. Boháček, M., *Licenční smlouvy ve vztahu ke knihovnám*, Národní knihovna: knihovnická revue, 2001, č. 4, str. 242–265

elektronický objednávkový formulář. Dalším argumentem pro tuto koncepci je, že webovou stránku si může v určitý okamžik prohlížet neomezený počet potenciálních kupujících, a tak by mohlo dojít k situaci, kdy by prodávající nemohl uspokojit veškerou poptávku. Pokud by jeho webová stránka byla považována za ofertu, pak by se mohl ocitnout v nevýhodném ostavení, neboť by mohl nést odpovědnost za škodu v případě, kdy by si kupující objednali nabízené zboží v nepředpokládaném rozsahu (tedy akceptovali jeho ofertu) a on by nemohl plnit.¹⁰ Nicméně proti tomuto argumentu lze namítnout, že provozovatelé internetových obchodů dnes často zboží nemají přímo na skladě, ale až podle množství momentálních objednávek objednávají produkty od subdodavatelů a jsou proto z tohoto hlediska bez rizika. Navíc se mohou podobně jako např. supermarkety ve svých letáčích zbavit odpovědnosti tím, že na webové stránce uvedou, že nabídka platí jen do vyčerpání zásob.

Jiné stanovisko zastávají např. autoři Komentáře k Občanskému zákoníku¹¹, kteří smlouvy podle § 53 (tedy spotřebitelské smlouvy sjednávané na dálku, jejichž režimem se bude řídit většina smluv uzavřených prostřednictvím e-shopu) považují za výjimku z obecného pravidla, že návrhem na uzavření smlouvy může být pouze projev vůle adresovaný individuálně určeným osobám. Odůvodnění spočívá v příkladném výčtu smluv uzavřených prostředky komunikace na dálku v § 53 odst. 1, neboť většina zde vyjmenovaných prostředků neumožňuje adresnost právního úkonu (např. rozhlas, televize). Web sice ve výčtu těchto prostředků chybí, jedná se však pouze o demonstrativní výčet a jistě není pochyb o tom, že k režimu podle § 53 rovněž náleží. K tomuto

¹⁰ Viz judikát německého soudu <http://app.olg-ol.niedersachsen.de/efundus/index.php4>

¹¹ Hulmák, M., v publikaci: Švestka, J., Jehlička, O., Škárová, M., Spáčil, J. a kol., Občanský zákoník, Komentář, 10. vydání. Praha: C.H.Beck, 2006, s.346

názoru se přikláním i já a jako další argument si dovoluji zmínit třetí odstavce zmiňovaného § 53, kde se již výslovně mluví o „návrhu“.

Z principu, že prosté objednání zboží na základě jeho „vystavení“ v internetovém obchodu ještě neznamená vznik smlouvy, zřejmě vychází i směrnice o elektronickém obchodu. Ta totiž ve svém článku 11 odst. 1 ukládá poskytovateli služby (prodávajícímu) povinnost neprodleně potvrdit příjem objednávky; smlouva tedy vznikne až okamžikem, kdy strany smlouvy mají přístup k objednavce a potvrzení o přijetí. Směrnice tuto povinnost neukládá v případě výhradně e-mailové či jiné individuální komunikace, v tom případě tedy smlouva vzniká již podáním objednávky. Podle jiného výkladu¹² je potvrzení objednávky pouhým důkazním prostředkem pro spotřebitele a nemá žádný vliv na platnost smlouvy. Není tedy založena čtyřstupňovost uzavírání smlouvy; nedodržení této povinnosti zakládá pouze nárok na případnou náhradu škody.

V souvislosti s problematou otázkou návrhu na uzavření smlouvy považuji za vhodné zmínit, jak se s ní vypořádali autoři návrhu nového občanského zákoníku. Návrh ustupuje od podmínky platného občanského zákoníku, že nabídka může být učiněna jen vůči určité osobě, a v § 1474 odst. 3 stanoví vyvratitelnou domněnku, podle níž se jedná o nabídku i tehdy, je-li vystaveno zboží s návrhem ceny.

Dle mého názoru je taková úprava žádoucí, neboť vychází z aktuální situace při uzavírání smluv prostřednictvím internetu a dává jednoznačnou odpověď na otázku, zda-li je možno považovat vystavení zboží v internetovém obchodě za návrh, což je důležité z hlediska právní jistoty. Z mého pohledu mi připadá logické takové jednání za nabídku považovat, objednání zboží zákazníkem pak tedy znamená akceptaci nabídky a vznik smlouvy.

¹² Hulmák, M. v publikaci: Švestka, J., Škárová, M., Spáčil, J., Hulmák, M. a kol., Občanský zákoník I. § 1-459. Komentář. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2008, s. 445

Kromě zmíněných pojetí by přicházel v úvahu rovněž veřejný návrh na uzavření smlouvy podle § 276 obchodního zákoníku¹³, jež se však vztahuje pouze na obchodní vztahy a tudíž jej nelze aplikovat na občanskoprávní smlouvy.

4.3. Akceptace

4.3.1. Definice akceptace a její modifikace v § 53 občanského zákoníku

Podle obecné úpravy dle § 43 c odst. 1 občanského zákoníku se akceptací rozumí včasné prohlášení učiněné „osobou, které byl návrh určen“, případně jiné její jednání, z něhož lze dovodit souhlas. Jako speciální ustanovení modifikující tuto obecnou úpravu pak podle některých autorů¹⁴ lze chápat § 53 odst. 1, 3, z jejichž znění lze dovodit, že akceptací bude i souhlasný projev vůle neadresovaného návrhu jako např. při „teleshoppingu“ či v případě nákupu na internetovém obchodu. Jedná se tedy o výjimku z obecného principu, že návrhem na uzavření smlouvy může být pouze projev vůle určený individuálně určitým osobám, neboť v oblasti spotřebitelských smluv je umožněno uzavření smlouvy i na základě projevu vůle adresovaného neurčitému okruhu osob.

4.3.2. Účinnost projevu vůle v souvislosti s akceptací

Okamžik účinnosti projevu vůle znamená moment, od kdy projev vůle vůči druhé osobě působí. Tento okamžik bude mít vliv na určení účinnosti a závaznosti nabídky, tedy posouzení rozumné doby k akceptaci,

¹³ § 276 Obchodního zákoníku: (1) Projev vůle, kterým se navrhovatel obrací na neurčité osoby za účelem uzavření smlouvy, je veřejným návrhem na uzavření smlouvy (dále jen "veřejný návrh"), jestliže obsah odpovídá § 269.(2) Podnět k uzavření smlouvy, který nemá náležitosti uvedené v odstavci 1, se považuje pouze za výzvu k podávání návrhů na uzavření smlouvy.

¹⁴ Hulmák, M. v publikaci: Švestka, J., Škárová, M., Spáčil, J., Hulmák, M. a kol., Občanský zákoník I. § 1-459. Komentář. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2008, s. 441

stejně tak jako na okamžik uzavření smlouvy, který nastává okamžikem účinnosti akceptace.

Projev vůle při komunikaci mezi přítomnými je účinný ihned, vůči nepřítomné osobě působí dle § 45 občanského zákoníku okamžikem, kdy jí dojde. V oblasti uzavírání elektronických smluv je zapotřebí vymezit, v jakých případech se jedná o komunikaci mezi přítomnými a v jakých případech a komunikaci mezi nepřítomnými osobami.

Uzavírání smlouvy pomocí "www" služby se více blíží komunikaci mezi současně přítomnými než spojení prostřednictvím e-mailu. Relevantní zde není přítomnost komunikujících na stejném místě, ale spíše možnost komunikace bez prodlevy v reálném čase; v tom případě mají strany možnost bezprostředně reagovat, jako je tomu např. při komunikaci „tváří v tvář“ či během telefonické komunikace. V případě webu, např. chatu, HTTP protokol zajišťuje v podstatě okamžitou komunikaci, neboť druhá smluvní strana je po velmi krátké době informována o projevu vůle druhé smluvní strany, a to zejména prostřednictvím odeslání formuláře na HTML stránce. Z tohoto důvodu bude taková komunikace považována za přímou. Jinak by to bylo v případě, kdy se jedna strana neúčastní komunikace v daný okamžik a pouze si později přečte zprávy, které se uložily po vyplnění a odeslání formuláře, jako je tomu například v případě "guestbooku" (návštěvníkové knihy), diskuze pod články a podobně. Potom se bude taková komunikace pravděpodobně považovat za nepřímou, tedy mezi nepřítomnými osobami.

Prostředky nepřímé komunikace jsou např. fax a pošta, kde není zaručeno, že se adresát seznámí s obsahem zprávy v okamžiku, kdy mu dojde. Komunikace prostřednictvím e-mailu je více příbuzná klasické poště, ačkoli jde samozřejmě o mnohem rychlejší komunikační prostředek a předpokládaná „reakční doba“ je kratší než v případě klasické pošty. Odlišnost spočívá v tom, že e-mail je obvykle doručen po delší prodlevě

než požadavek na web server. Navíc se e-mail ukládá do schránky příchozí pošty a je třeba jej zvlášť otevřít, to znamená, že obvykle nebývá automaticky po přijetí zpracován. Jiná situace by nastala např. v případě firemní komunikace, kdy jsou v určitém momentě obě strany připojeny ke své schránce a lze očekávat okamžité vyzvednutí příchozí pošty, vždy však bude záviset na posouzení konkrétních okolností případu. Kombinací obou způsobů je webový formulář, který po vyplnění odešle provozovateli elektronického obchodu e-mail.

Jak již bylo zmíněno výše, význam odlišení komunikace mezi přítomnými a mezi nepřítomnými spočívá v účinnosti a závaznosti nabídky. Oferta smlouvy učiněná mezi subjekty jednajícími přímo je účinná ihned. Není-li přijata vzápětí, zaniká, není-li v ní stanoveno jinak. Pozdní přijetí by mělo povahu nového návrhu smlouvy (srovnej § 43b občanského zákoníku). Naproti tomu návrh smlouvy vůči nepřítomné osobě (tzv. distanční nabídka) je účinný od okamžiku, kdy jí dojde. Je závazná, není-li v ní stanoveno jinak, po "přiměřenou dobu" od jejího učinění. Co je v této souvislosti považováno za přiměřenou dobu, je třeba zvažovat případ od případu v závislosti na konkrétních okolnostech, zejména s ohledem na povahu navrhované smlouvy, povahu sektoru, zboží, obchodní zvyklosti a rychlosti prostředků použitých při přenosu zpráv. Zákon se konkrétně o elektronických prostředcích bohužel nezmiňuje.

Lze předpokládat, že v případě elektronických smluv bude tato přiměřená doba kratší než doba pro podobný obchodní případ, kdy by dokumenty putovaly klasickou poštou. Elektronický obchod přináší urychlení nejen ve smyslu doručování dokumentů druhé smluvní straně, ale i urychlení koloběhu dokumentů uvnitř jedné společnosti a jejich rozhodovacích procesů. Přiměřená doba pro vyjádření akceptace je tedy v případě internetového obchodu logicky kratší, a to podle některých

autorů¹⁵ nejen o rozdíl v rychlosti mezi doručením e-mailu a poštovní zásilky, ale z výše uvedených důvodů urychlení rozhodovacích procesů se zřejmě bude považovat za přiměřenou dobu k vyjádření akceptace kratší lhůta než v případě klasické pošty. Názory vyjádřené v zahraniční literatuře tuto úvahu potvrzují.¹⁶ Na druhou stranu však využití elektronickým prostředků není jediným faktorem pro určení přiměřené doby a např. povaha obchodovaného zboží bude mít neméně důležitý vliv.

Pro určení doby k reakci na nabídku i pro okamžik účinnosti akceptace (který znamená okamžik vzniku smlouvy) bude rovněž důležitá otázka okamžiku doručení. Projev vůle dojde adresátovi, jakmile se ocitne ve sféře jeho dispozice.¹⁷ Tím se rozumí, že adresát má možnost seznámit se s jeho obsahem, nevyžaduje se tedy, aby se s ním skutečně seznámil, stačí pouhá možnost. V případě e-mailu půjde zřejmě o okamžik, kdy je zpráva doručena na poštovní server příjemce, stejně tak jako u klasické pošty je považováno za dostačující doručení do poštovní schránky. Jakkoli se tento okamžik může zdát jednoznačný, nemusí tomu tak být. Jedním z problematických případů je, pokud existuje více bran na cestě k adresátovi; u mezinárodních firem je běžné, že zaměstnanci mají e-mailovou adresu ve tvaru jméno.příjmení@jménofirmy.com a zprávy jsou doručovány přes přístupovou bránu do podnikové interní sítě a teprve potom jsou odeslány na poštovní server české pobočky, která je zpravidla právně zcela nezávislá na své mateřské společnosti. V případě technických potíží by se e-mail nemusel na server české pobočky nikdy dostat, potom vyvstává otázka, zda se již jeho přijetím na server korporace považuje za doručení. Argumentem pro kladnou odpověď je odpovědnost korporace

¹⁵ Vučka, J., Elektronické smlouvy: Uzavírání smluv elektronickou cestou, www.itpravo.cz, 2002

¹⁶ Amidy, W. A., Priess, M., E-commerce law in Europe and in the USA, s.167

¹⁷ Švestka, J., Jehlička, O., Škárová, M., Spáčil, J. a kol., Občanský zákoník, Komentář, 10.vydání. Praha: C.H.Beck, 2006, s..298

jako celku za technické selhání její interní sítě, přestože, jak již bylo zmíněno, jedná se zpravidla o po právní stránce zcela oddělené právnické osoby s vlastní subjektivitou, jakkoli jsou ekonomicky provázané. Argumentem proti pak bude fakt, že ve sféře adresáta se zpráva ocitne až jejím uložením na samostatný český server; teprve tímto okamžikem pak bude e-mail zřejmě považován za doručený.¹⁸

Odesílatel má většinou potvrzení o odeslání dané zprávy, zcela výjimečně však potvrzení o jejím doručení. Důkazní síla potvrzení o odeslání je sporná, podle některých se jedná pouze o určitou indicii, jiní zauímají postoj opačný a argumentují tím, že s ohledem na masivní rozšíření komunikace prostřednictvím e-mailu, rozvoj techniky a velmi kvalitní a spolehlivý přenos dat je nepravděpodobné, že by e-mail nebyl příjemci doručen, je-li v poště odesílatele mezi *odeslanými*. Důležité je však najít odpověď na otázku, má-li být e-mail považován za doručený, ocitne-li se automaticky prostřednictvím filtrů v souboru *spamy*. Dle autorčina názoru je odpověď kladná, neboť adresát má stále možnost se s obsahem zprávy seznámit. Navíc vzhledem ke zcela automatizované selekci spamů je třeba věnovat rovněž „spamovému“ koši určitou pozornost a kontrolovat, zda nedošlo při filtraci k chybě a do spamů nebyla zařazena zpráva, která tam nepatří. Vzhledem k četnosti těchto případů je rozumné po nějakou dobu zprávy ve spamové složce archivovat. Problematický by mohl být případ, kdy spamový filtr zprávu automaticky smaže. Podle mého názoru by se i v tomto případě měl považovat dopis za doručený, neboť jeho smazání bylo způsobeno nastavením poštovního serveru příjemce, které většinou lze snadno změnit.

Další problém by mohl nastat v případě, že by e-mail došel adresátovi opožděně, například až za několik dní. Při současné kvalitě elektronické komunikace to již sice není pravděpodobné, ale ani vyloučené. Takovou situaci budeme vykládat stejně jako v případě

¹⁸ Svoboda, P., Právní a daňové aspekty e-obchodu, Linde Praha a.s. 2001, str.159

ostatních způsobů uzavírání smluv. Občanský zákoník v § 43c) odst. 4 a § 49a) stanoví: „Jestliže z dopisu nebo jiné písemnosti, která vyjadřuje přijetí návrhu, vyplývá, že byly odeslány za takových okolností, že by došly navrhovateli včas, kdyby jejich doprava probíhala obvyklým způsobem, má pozdní přijetí účinky včasného přijetí.“ Může se stát, že navrhovatel v důsledku zpoždění již nemá zájem na uzavření smlouvy nebo již smlouvu uzavřel s někým jiným. Pak je nutno, aby bez odkladu vyrozuměl osobu, jíž byl návrh určen o tom, že považuje svůj návrh za zaniklý. Vedle řešení opožděného doručení upravuje zákon v § 45 odst. 2 i zkomolení přepravované zprávy tak, že stanoví, v případě dojde-li projev vůle změněný vlivem prostředků, které navrhovatel použil nebo jiných okolností, které nastaly během jeho přepravy, posuzuje se situace podle ustanovení o omylu.

Jak již bylo zmíněno, výše uvedené bude platit nejen pro určení doby doručení nabídky, ale analogicky i pro určení okamžiku doručení akceptace. V momentě doručení se akceptace stává účinnou a dle § 44 odst. 1 občanského zákoníku tím vzniká samotná smlouva.

4.4. Uzavření elektronické smlouvy

Poslední fází smluvní formace je samotné uzavření smlouvy. Občanský zákoník vychází z teorie příjemce, což znamená, že smlouva je uzavřena okamžikem, kdy navrhovatel obdrží od druhé smluvní strany akceptaci své nabídky. Dosavadní praxe vychází z teorie, že není nutné, aby nabízející přijetí návrhu přímo četl, postačující je, pokud má možnost si danou zprávu přečíst, tedy akceptace se ocitá ve sféře jeho vlivu.¹⁹ U klasické pošty to bude případ, kdy se dopis doručí do poštovní schránky příjemce, u elektronické komunikace tomu odpovídá přijetí emailu

¹⁹Švestka, J., v publikaci: Švestka, J., Škárová, M., Spáčil, J., Hulmák, M. a kol., Občanský zákoník I. § 1-459. Komentář. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2008, s. 445

poštovním systémem. Stejně pojetí najdeme např. v německém BGB²⁰, kde e-mail obchodní povahy odeslaný v běžné pracovní době je považován za doručený již tentýž den. Problém však může nastat při mezinárodní obchodní komunikaci, je-li např. v jedné ze zemí státní svátek. Odesílatel pak může považovat e-mail za doručený, ačkoli v zemi příjemce je ten den státní svátek a nejedná se tudíž o e-mail doručený v běžné pracovní době. Jinak je tomu u e-mailu určenému soukromé osobě. Od té nelze očekávat kontrolu e-mailové schránky každý den, proto se případ musí posuzovat podle konkrétních okolností. Odlišný princip se uplatňuje např. v USA či Velké Británii, kde převládá pojetí tzv. „mailbox rule“ či „postal rule“, které stanoví, že akceptace je závazná již v okamžiku jejího odeslání, doba přijetí akceptace tedy nehraje roli. V případě elektronických prostředků se však podle některých autorů neuplatní.²¹

Ve vztazích podléhajících režimu obchodního zákoníku lze s rostoucím počtem smluv uzavíraných pomocí internetu brát ohled také na zavedenou praxi ve smyslu jeho § 1 odst. 2. Toto ustanovení počítá s tím, že ne všechny vztahy lze řešit pomocí zákonných ustanovení a proto se takové případy posoudí podle obchodních zvyklostí.

²⁰ Spindler, G., v publikaci: Spindler, G., Borner, F., E-commerce law in Europe and in the USA, Springer-Verlag Berlin 2002, str.164

²¹ Wood, Ch., v publikaci: Spindler, G., Borner, F., E-commerce law in Europe and in the USA, Springer-Verlag Berlin 2002, str.252

5. Náležitosti právních úkonů v souvislosti s elektronickými smlouvami

5.1 Pojem právního úkonu a jeho náležitosti

Občanský zákoník ve svém § 34 definuje právní úkon jako „projev vůle směřující zejména ke vzniku, změně nebo zániku těch práv nebo povinností, které právní předpisy s takovým projevem spojují“. Aby se jednalo o právní úkon, např. smlouvu, je nutné, aby byly naplněny jednotlivé pojmové znaky, které jsou obecně pro všechny právní úkony stanoveny takto: vůle, její projev, jakož i zaměření vůle na právní následky, které právní předpisy s tímto projevem vůle spojují. Náležitosti právního úkonu lze rozdělit takto:

- Náležitosti subjektu: právní subjektivita, způsobilost k právním úkonům, identifikace subjektu právního úkonu
- Náležitosti vůle: skutečnost, svoboda, vážnost, vůle prostá omylu
- Náležitosti projevu vůle: srozumitelnost, určitost, účinnost projevu vůle, forma, písemná forma v souvislosti s elektronickým obchodem

5.2. Náležitosti subjektu

5.2.1. Úvod

K požadovaným náležitostem subjektu činícího právní úkon patří právní subjektivita fyzické nebo právnické osoby a její způsobilost tento právní úkon učinit. Z hlediska elektronického styku hraje neméně důležitou roli aspekt identifikace subjektu právního úkonu, tedy toho, kdo právní úkon činí. Právní úprava neobsahuje v tomto smyslu žádná speciální ustanovení týkající se elektronických smluv, nicméně přesto tyto otázky vystupují v prostředí internetu do popředí. Důvodem je velká anonymita internetu; smlouvy uzavřené jeho prostřednictvím zpravidla vznikají mezi osobami, které nejsou fyzicky přítomny na tomtéž místě a

často se ani nikdy nesetkali. Proto se klade důraz na zjištění a ověření totožnosti druhé smluvní strany. Rovněž výše zmíněná způsobilost k právním úkonům vstupuje vzhledem k anonymitě internetu do popředí; oběma těmito tématům se bude tato kapitola věnovat.

5.2.2. Identifikace subjektu

K platnosti právního úkonu je třeba možnost určit totožnost osoby, která právní úkon činí, což vyplývá mj. z § 40 odst. 4 občanského zákoníku.²² Vzhledem k anonymitě internetu je rovněž v zájmu bezpečnosti a zajištění splnění závazků ze smluv důležité znát identitu osoby, s níž kontrahujeme.

Při komunikaci prostřednictvím www serverů, např. v případě internetových obchodů, je běžné vycházet ze souladu názvu serveru a údajů v něm uvedených se skutečností. Důvěřujeme zde přímému vztahu mezi názvem domovské stránky a jejím majitelem. Vzhledem k případům cybersquattingu a typosquattingu, v nichž si doménu zaregistruje zcela jiná firma, než se může zdát z názvu domény, je však vhodné si identitu provozovatele ověřit spolehlivějším způsobem. Jedním z možných způsobů je např. zjistit si identitu majitele www stránky nebo vycházet z údajů v obchodním rejstříku.²³

Jednou z možností, jak nahradit tradiční způsob identifikace pomocí vlastnoručního podpisu, je použít tzv. „elektronický podpis“, jehož náležitosti jsou upraveny v z. č. 227/2000, o elektronickém podpisu. Tato úprava navazuje na ustanovení § 40 odst. 3 občanského zákoníku, který umožňuje nahrazení podpisu elektronickými prostředky podle

²² § 40 odst. 4 občanského zákoníku: „Písemná forma je zachována, je-li právní úkon učiněn telegraficky, dálnopisem nebo elektronickými prostředky, jež umožňují zachycení obsahu právního úkonu a určení osoby, která právní úkon učinila.“

²³ Svoboda, P., Právní a daňové aspekty e-obchodu, Linde Praha a.s. 2001, str.166

zvláštních předpisů, tedy dle zákona o elektronickém podpisu. Podpis je nejenom způsobem identifikace subjektu, ale navíc je kromě písemnosti podmínkou písemné formy právního úkonu. Proto bude elektronickému podpisu věnována pozornost níže u náležitostí formy právního úkonu.

Další způsob identifikace může probíhat např. pomocí uživatelských jmen a hesel.²⁴ Poskytovatel může vycházet z toho, že uživatel identifikující se pomocí uživatelského jména a hesla je osobou, které byly uvedené identifikační údaje přiděleny. Zde je samozřejmě nutný alespoň minimální stupeň zabezpečení daného hesla, a to jak ze strany poskytovatele, tak ze strany uživatele. Pokud by uživatel poskytl heslo třetí osobě a ta by s pomocí tohoto hesla na internetu vystupovala pod jeho jménem, pak by pravděpodobně jednala na jeho účet, tedy on sám by byl zavázán z právních úkonů touto osobou učiněných. Na tomto místě lze analogicky citovat z německé judikatury, kde bylo rozhodnuto, že uživatel teletextového terminálu odpovídá za projevy vůle, které jsou učiněny z jeho teletextu, pokud heslo sloužící ke své identifikaci předal třetí osobě.²⁵ Jinou variantou řešení této otázky je, že osoba, se kterou bylo jednáno, může vyžadovat splnění závazku nebo náhradu škody od jednající osoby, pokud ten, za koho bylo neoprávněně jednáno, takové jednání dodatečně neschválí dle § 33 odst. 2 občanského zákoníku. Zde by ovšem pravděpodobně nastal problém s identifikací jednající osoby a dokazováním jejího jednání.

U spotřebitelských smluv je zajištěna ochrana a informovanost spotřebitele o identitě dodavatele tím, že dle § 53 odst. 4a občanského zákoníku musí být spotřebiteli poskytnuty určité informace o dodavateli, více se bude tímto tématem zabývat kapitola šestá.

²⁴ Frimmel, M., Elektronický obchod- právní úprava, Prospektrum 2002, str. 21

²⁵ Judikát německého soudu LG Koblenz, 17/09/1990, 3 S 78/90

5.2.3. Zjištění právní povahy subjektu

Dále je nutno poznamenat, že pro smluvní vztah je důležitá rovněž informace, jakou právní povahu mají jednotlivé subjekty; zda se jedná o podnikatele či ne. Význam této informace spočívá v tom, zda se na daný právní vztah bude aplikovat občanský nebo obchodní zákoník, případně zvláštní ustanovení o spotřebitelských smlouvách. Rozdíl pak bude např. v úpravě záruk, práva na odstoupení či promlčení. Rozdělením smluv podle povahy subjektu a jejich právním režimem se budeme zabývat níže v kapitole o spotřebitelských smlouvách.

5.2.4. Způsobilost k právním úkonům

Podle § 38 občanského zákoníku je neplatný právní úkon, pokud ten, kdo jej učinil, nemá způsobilost k právním úkonům, případně jedná v duševní poruše, která jej činí k tomuto úkonu neschopnou. V souvislosti s neuvedením tohoto ustanovení v § 40a občanského zákoníku bude takový právní úkon neplatný absolutně, tedy i když se neplatnosti žádná ze stran dovolávat nebude. V případě elektronických smluv je toto zvláště problematické, neboť druhá smluvní strana má naprosto minimální možnost nezpůsobilost kontrahenta rozpoznat a přesto je právní úkon absolutně neplatný. Podstatné je, že řešením by nebylo ani prohlášení smluvní strany, že má způsobilost takový právní úkon učinit. Rovněž toto prohlášení by totiž bylo součástí neplatného právního úkonu.

Pro srovnání dodávám, že rovněž např. v USA a Velké Británii jsou takové právní úkony neplatné. Většina smluv je však podle těchto právních řádů považována za neplatné relativně²⁶, přičemž jejich neplatnosti se může přirozeně dovolat pouze nezpůsobilá osoba. V Belgii

²⁶ Pozn.: Výjimkou je např. kalifornský občanský zákoník, který takový úkon považuje za neplatný absolutně- viz Spindler, G., Borner, F., E-commerce law in Europe and in the USA, Springer-Verlag Berlin 2002, str. 27

naproti tomu bude takový úkon považován za platný, pokud zástupci nezpůsobilé osoby neprokáží jeho nevýhodnost pro tuto osobu.²⁷

5.3. Náležitosti vůle

Jedním z požadavků na platný právní úkon je skutečnost vůle jednajících osob, tzn. že jejich jednání nesmí být např. vynuceno násilím. V oblasti elektronického styku jsou často smluvní strany odsunuti do pozadí a místo nich jednají tzv. softwaroví agenti, tedy speciálně naprogramované počítače. Jako příklad mohu uvést automaticky vygenerovaný e-mail potvrzující objednávku zákazníka provedenou pomocí objednávkového formuláře. V této souvislosti se naskýtá otázka, zda takový úkon naplňuje požadavek na skutečnost vůle smluvní strany. Na tuto otázku převažuje mezi odborníky²⁸ odpověď, že na tyto úkony lze pohlížet jako na skutečné projevy vůle, neboť vyplývají a jsou odvozeny z vůle člověka, který naprogramoval software k určité činnosti, popř. tím někoho pověřil. Jedná se proto ve skutečnosti o projev lidské vůle, neboť počítače nejsou schopné přijímat rozhodnutí a vytvářet vlastní vůli a subjektem právního vztahu může být jen fyzická nebo právnická osoba.

Ten, kdo vytvořil či nechal vytvořit daný softwarový program, sice neprojevil svou vůli v čase, kdy se tento projev vůle projevil vůči druhé smluvní straně, přesto tímto nastavením projevil vůli být vázán právními vztahy, které vzniknou z automatizovaného uzavírání kupních či jiných smluv a jedná se tedy o platný právní úkon. Mohlo by zde sice dojít ke zkreslení při přenosu zprávy, pak se však použije ustanovení o omylu dle

²⁷ Spindler, G., Borner, F., E-commerce law in Europe and in the USA, Springer-Verlag Berlin 2002, str. 28

²⁸ Vučka, J., Elektronické smlouvy: Uzavírání smluv elektronickou cestou, www.itpravo.cz, 2002, Svoboda, P., Právní a daňové aspekty e-obchodu, Linde Praha a.s., 2001, str.156, Frimmel, M., Elektronický obchod; právní úprava, Prospektrum 2002, str.23

§ 45 odst. 2 a 49a občanského zákoníku²⁹. Poškozená strana by v tomto případě měla značně limitované možnosti vůči poskytovateli telekomunikačních služeb, neboť dle § 64 odst. 12 zákona č. 127/2005 Sb. o elektronických telekomunikacích není provozovatel povinen uhrazovat uživatelům náhradu škody v důsledku vadného poskytnutí služby³⁰.

Vůle musí být dále svobodná a vážná, tzn. že je ponecháno na samotném subjektu právního vztahu, zda právní úkon učiní, případně s kým, jaký bude jeho obsah, forma atp. Vážnost vůle spočívá v tom, že jednatel chce svým jednáním způsobit právní účinky, které právo s takovým úkonem spojuje.

Vůle musí být dále prostá omylu. V této souvislosti je třeba zmínit případ, kdy kontrahent uzavře smlouvu omylem tím, že nedopatřením klikne např. na okénko *ano* či *objednat*. Podle občanského zákoníku se v tomto případě nejedná o omyl způsobující neplatnost právního úkonu. Dle jeho § 49a je právní úkon neplatný, jestliže jej jednatel učinil v omylu, vycházejícím ze skutečnosti, jež byla pro jeho uskutečnění rozhodující, a osoba, které byl právní úkon určen, tento omyl vyvolala nebo o něm musela vědět. Ve zmiňovaném případě však obchodník nabízející zboží na internetu nemůže vědět o takovém omylu, ledaže by ho sám vyvolal, například nedbalým či záměrným umístěním tlačítek těsně vedle sebe. Pokud je tedy takové nedopatření způsobené neopatrností či podobným důvodem na straně kupujícího, takový úkon bude ve většině případů platný. Dalším důvodem je, že dle § 40a se neplatnosti nemůže dovolávat ten, kdo ji sám způsobil. Nicméně v případě, že se jedná o spotřebitele, je možné takovou situaci vyřešit

²⁹ Svoboda, P., Právní a daňové aspekty e-obchodu, Linde Praha a.s. 2001, s. 156

³⁰ § 64 odst. 12 zákona č. 127/2005 o elektronických telekomunikacích: „Podnikatel poskytující službu elektronických komunikací není povinen uhrazovat jejím uživatelům náhradu škody, která jim vznikne v důsledku přerušení služby nebo vadného poskytnutí služby.“

odstoupením od smlouvy za podmínek § 53 občanského zákoníku. Aby však k takovým případům vůbec nedocházelo, má již dnes většina internetových obchodů zařízeno speciální potvrzovací okénko, které kupujícího požádá o potvrzení objednávky. Tím je tedy tento problém eliminován. Rovněž autoři návrhu nového občanského zákoníku ponechali v návrhu stávající znění § 40a a § 49a.

V tomto ohledu stojí za zmínku opačný případ, kdy omyl vznikne na straně provozovatele internetového obchodu a zboží je např. nedopatřením software nabízeno za jinou cenu, než prodávající zamýšlel. Takovým případem se zabýval Německý Spolkový soudní dvůr, který judikoval, že taková smlouva je pro „vnější omyl“ neplatná. V českém právním prostředí by tento případ rovněž mohl být klasifikován jako omyl, neboť cena byla v desetinné hodnotě oproti běžné tržní ceně a kupující tedy zřejmě musel o omylu vědět.³¹ Na druhou stranu kupující se nemusí orientovat v tom, jaká cenová úroveň je pro daný druh zboží běžná, navíc může výhodnou nabídku pokládat za speciální marketingový tah prodávajícího. Dle mého názoru by tedy bylo třeba při právním hodnocení uvážit okolnosti konkrétního případu.

Na závěr nutno říci, že pokud nejsou naplněny výše zmíněné požadavky na náležitost vůle, je právní úkon za podmínek dle § 37 odst. 1 a § 49a občanského zákoníku neplatný. V případě nesplnění požadavků dle § 37 odst. 1 se bude jednat o neplatnost absolutní, naproti tomu v případě omylu dle § 49a by se jednalo o neplatnost relativní, které se musí dotčená strana dovolat, jinak je úkon považován za platný. Nepřímé jednání v rámci internetu může sice ztěžovat rozpoznání (popř. prokázání) svobody a vážnosti vůle jednajících, nicméně dle mého názoru se nejedná o zásadní specifikum této oblasti.

³¹ Více viz Otevřel, P., Neplatnost kupní smlouvy uzavřené na internetu pro omyl prodávajícího, www.pravoit.cz

5.4. Náležitosti projevu vůle

K náležitostem projevu vůle řadíme v souladu s občanským zákoníkem srozumitelnost, určitost a náležitou formu, je-li k danému právnímu úkonu nějaká konkrétní forma (např. písemná) vyžadována. Pro složitost a problematičnost písemné formy při použití elektronických prostředků bude tomuto tématu věnována samostatná kapitola č. 5.5.2.

Co se týče požadavku na srozumitelnost, v oblasti elektronického obchodu by za určitých okolností mohl vzniknout v této souvislosti problém. Jednalo by se o případ použití rozdílných programů a jejich vzájemné nekompatibilitnosti, pokud by např. soubor odeslaný druhé smluvní straně mohl být pro tuto stranu nečitelný. Pokud se strany nedohodnou na používání stejného nebo vzájemně kompatibilního software, pak jim nesrozumitelnost znemožní komunikovat (a tudíž i uzavírat smlouvy touto cestou) a zřejmě budou muset přistoupit k tradičním komunikačním prostředkům.

Na druhou stranu mám za to, že v současnosti jsou po technické stránce komunikační řešení poměrně sjednocená, a proto ve většině případů bude požadavek srozumitelnosti naplněn.

5.5. Náležitosti formy

5.5.1. Úvod

V roce 2000 byla v souvislosti s přijetím zákona o elektronickém podpisu přijata novela občanského zákoníku, kterou se modifikovalo ustanovení § 40 o formě právních úkonů.

V souvislosti s elektronickými smlouvami je často zpochybňována jejich použitelnost z důvodu nedostatku písemné formy, např. v případě smluv uzavřených prostřednictvím e-mailu. K tomuto tématu je třeba poznamenat, že české soukromé právo vychází ze zásady bezformálnosti

projevu vůle, z čehož vyplývá, že právní úkon lze uzavřít v jakékoliv formě, tedy i ústně či konkludentně, pokud není zákonem či dohodou stran stanovena pro daný úkon zvláštní forma. Zákon pak pro některé úkony požaduje buď prostou písemnou formu nebo přísnější formu úředního zápisu. V případě nedodržení takto zvláštně stanovené formy by byl úkon podle ustanovení § 40 občanského zákoníku neplatný a to absolutně v případě zákonného požadavku na písemnou formu. V případě, že nebyla dodržena forma vzájemně stranami dohodnutá, pak je takový právní úkon neplatný relativně, tzn., že se může kterákoli ze stran dovolat neplatnosti, jinak je úkon platný (§ 40a občanského zákoníku). V obchodních vztazích je třeba dodržet písemnou formu i tehdy, požádá-li o to jedna strana smluvního vztahu (§ 272 odst. 1 obchodního zákoníku). Taková žádost však musí být výslovná a nelze ji dovozovat pouze z použití písemné formy pro zaslání nabídky či její akceptace.³²

5.5.2. Písemná forma v souvislosti s elektronickými smlouvami

V souvislosti s formou právních úkonů vyvstává otázka rovnocennosti elektronické a písemné formy. Zde je nutné zmínit směrnici Evropského Parlamentu a Rady 2000/31/ES z 8. června 2000, o některých právních aspektech služeb informační společnosti (zkráceně „směrnice o elektronickém obchodu“), která ve svém čl. 9 odst. 1 zavazuje členské státy k tomu, aby umožnily ve svých právních řádech uzavírání soukromoprávních smluv elektronickými prostředky a nepostihovaly takové smlouvy sankcí neplatnosti či neúčinnosti. Výjimky jsou umožněny u některých typů smluv jako např. smlouvy o převodu práv k nemovitostem (s výjimkou práv z nájmu) nebo smlouvy z oblasti rodinného či dědického práva. České právo neumožňuje uzavření

³² Viz judikát Nejvyššího soudu č. j. Rc 100/98 (19.2.1998)

elektronických smluv tam, kde je třeba vlastnoruční podpis, např. závěť, dále není možné nahradit elektronicky úřední ověření, a to ani vyššími formami elektronického podpisu. Rovněž jsou vyloučeny smlouvy, kde je třeba notářského zápisu, např. dohody o zúžení či rozšíření společného jmění manželů.

Písemná forma vyžaduje existenci dvou náležitostí: písemnosti a podpisu. Tuto otázku řeší občanský zákoník v ustanovení § 40 odst. 4, které výslovně stanoví, že písemná forma je zachována, jestliže je právní úkon učiněn elektronickými prostředky, které umožňují zachycení obsahu právního úkonu a určení osoby, která právní úkon učinila. Tato poměrně obecná formulace je pak doplněna odstavcem třetím, který stanoví, že úkon učiněný elektronicky je možné podepsat elektronicky podle zvláštních právních předpisů, tj. zákona o elektronickém podpisu. Tato úprava však neposkytuje jasnou odpověď na řadu právních otázek.

První otázka je, zda elektronická pošta splňuje tyto požadavky. E-mail zřejmě lze za takový elektronický prostředek považovat, neboť umožňuje jak zachycení obsahu právního úkonu, tak i určení osoby, která právní úkon učinila. Zde je třeba brát v úvahu znění zákonného ustanovení, jež má povahu možnosti („umožňují“), nevyžaduje se tedy taková míra jistoty o správnosti zachycení obsahu právního úkonu a identifikace osoby, která právní úkon učinila. Takový požadavek by pravděpodobně byl zachycen slovy „zajišťují“, „zabezpečují“, „zaručují“ a podobně. Zde se jedná pouze možnost, zachycení obsahu právního úkonu a určení jeho subjektu nemusí být v každém jednotlivém případě nepochybné³³. Roli zde bude hrát zajištění počítačové bezpečnosti; jsou-li přijata dostatečná opatření, pak lze tyto podmínky zajistit³⁴.

³³ Frimmel, M., Elektronický obchod- právní úprava, Prospektrum 2002, str.30.

³⁴ Vučka, J., Soukromoprávní smlouvy uzavřené elektronickými prostředky, Diplomová práce, Praha 2002

Dále není zcela zřejmé, zda právní úkon učiněný elektronickými prostředky musí být vždy podepsán elektronickým podpisem podle zákona o elektronickém podpisu. Zde je důležité připomenout, že právní úkon může mít v podstatě jakoukoli formu, a proto ne každý např. e-mail musí být vybaven elektronickým podpisem, aby byl projev vůle v něm vyjádřený platný. Nicméně pokud budeme chtít zachovat písemnou formu, jejíž náležitostí je podpis, pak vzniká otázka, je-li nezbytné v případě elektronických prostředků právě elektronický podpis se všemi jeho náležitostmi, nebo stačí napsat např. do těla e-mailu pomocí klávesnice své jméno a tím je požadavek podpisu naplněn.

Názory na tuto poměrně podstatnou otázku se liší. Co se podpisu týče, e-mail samozřejmě není možné podepsat vlastní rukou. Občanský zákoník však stanoví, že „podpis může být nahrazen mechanickými prostředky tam, kde je to obvyklé“. Dále uvádí, že „je-li právní úkon učiněn elektronickými prostředky, může být podepsán elektronicky podle zvláštních předpisů“. Toto znění připouští rozdílný výklad, spočívající zejména v rozdílné interpretaci vzájemného vztahu těchto dvou vět. Později zmíněné ustanovení může být chápáno jak speciální norma k větě předchozí, neboť se týká speciálně elektronických prostředků, a tím se v případě e-mailů vylučuje použití ustanovení o nahrazení podpisu tam, kde je to obvyklé. Z tohoto logického výkladu zřejmě vycházejí někteří autoři³⁵, kteří zastávají názor, že bez ohledu na to, zda se jedná o případ obvyklý či nikoli, tak co se podpisu provedeného elektronickými prostředky týče, ten musí být proveden v souladu se zvláštním zákonem č. 227/2000 Sb., o elektronickém podpisu, a splňovat tedy všechny náležitosti elektronického podpisu. Slovo „může“ dle tohoto názoru

³⁵ Např. Holub, M., a kol., Občanský zákoník, Komentář, Linde Praha 2003, str.170

zřejmě pouze poukazuje na možnost použít taktéž tradiční metody podpisu.

K podobnému závěru došel i Milan Hulmák v Komentáři k občanskému zákoníku³⁶. Zde uvádí, že k tomu, aby byl naplněn požadavek písemnosti, je nutné elektronický dokument podepsat elektronicky dle zákona o elektronickém podpisu (ovšem s obecnou výjimkou nahrazení mechanickými prostředky nebo jejich elektronickou obdobou tam, kde je to obvyklé - dle § 40 odst. 3). Autor tohoto příspěvku Komentáře má za to, že nelze zakládat písemnost právního úkonu pouze na možnosti určení jednající osoby v konkrétním případě elektronického dokumentu, např. v důsledku předchozího styku nebo e-mailové adresy či telefonního čísla, pokud datová zpráva není elektronicky podepsána. Argumentuje tím, že vzhledem k tomu, že se nepovažuje za písemný právní úkon listina, ke které je připojeno na stroji napsané jméno nebo připojené razítko, nemělo by se analogicky za písemný právní úkon považovat ani použití elektronických prostředků bez použití elektronického podpisu. Napojení na subjekt právního úkonu má být silnější než formální označení konkrétní osoby a místa či zdroje odeslání.

Dle názorů jiných autorů³⁷ není třeba připojovat k e-mailu elektronický podpis, aby byl právní úkon považován za písemný. Požadavek podpisu může být tedy naplněn již samotným označením osoby, která právní úkon činí, v textu e-mailu, neboť je to zcela obvyklý postup, a není nutné splňovat speciální podmínky elektronického podpisu. Tento názor je navíc podpořen srovnáním s telegramem, který podle § 40 odst. 4 požadavky písemné formy naplňuje. V tomto případě se rovněž jedná o určitou posloupnost znaků zakončenou zpravidla uvedením jména či jiné identifikace osoby, která právní úkon učinila. Při srovnání

³⁶ Švestka, J., Jehlička, O., Škárová, M., Spáčil, J. a kol., Občanský zákoník, Komentář, 10. vydání. Praha: C.H.Beck, 2006, str.268

³⁷ Např. Frimmel, M., Elektronický obchod- právní úprava, Prospektrum, 2002, str.30

s faxem se dochází k podobnému závěru. Lze zde sice vytvořit protiargument, neboť zde vlastně dochází k odeslání kopie originálu listiny, která zůstává u odesílatele, nicméně to nemá vliv na písemnou formu dokumentu, neboť ta je podmínkou platnosti právního úkonu, nikoliv jeho dokazatelnosti. Dojde-li proto ke ztrátě či zničení listiny s daným textem, není přesto vyloučeno domáhat se nároků z právního úkonu, jestliže lze tento úkon i dodržení právní formy dokázat jinak, např. s pomocí svědků.³⁸ Navíc i s pomocí faxu lze příjemce písemnosti oklamat a přiložit k dokumentu jiný dokument s podpisem, aniž by bylo pro příjemce faxu rozpoznatelné, že podpis na původní listině vůbec není. Tím se ukazuje, že stoprocentní jistotu o původním obsahu listiny nemáme ani v případě prostředků, při jejichž použití písemná forma není obvykle zpochybňována. Co se týče uchování dokumentu v hmotné formě, e-mail si lze vytisknout a pak zde již opravdu není rozdíl oproti např. telegrafu.

5.5.3. Zahraniční právní úprava požadavku na písemnou formu v souvislosti s elektronickými smlouvami

Pro srovnání zde uvedu právní úpravu těchto otázek ve Spojených státech Amerických a v některých evropských zemích. V USA je písemná forma podle tzv. „statute of frauds“ ve většině států požadována k řadě druhů právních úkonů, např. v Kalifornii mj. ke kupní smlouvě nad 500 USD (§ 1624 California Civil Code). Soudy už v minulosti judikovaly, že písemná forma je dodržena v případě faxu, telefaxu i telegramu, co se týče e-mailu, zatím žádný soud nezpochybňoval jeho písemnou formu. Některé státy mají dokonce speciální úpravu, která stanoví, že „hmotně zachytitelné texty vytvořené telefaxem, pomocí počítačového vyhledávače

³⁸ Pozn.: Výjimku tvoří listinné cenné papíry, ve kterých je dané právo přímo inkorporováno.

nebo jiný procesem, kterým jsou elektronické signály přenášeny pomocí telefonu nebo podobným způsobem, splňují písemnou formu."³⁹

Vymahatelnost prostých „e-mailových“ smluv je judikaturou v USA obecně podporována. Jako příklad mohu uvést judikát ve věci *Bazak Intern Corp. versus Tarrant Apparel Group*, ve kterém obvodní soud rozhodl, že „vytřukání“ jména a příjmení na konec e-mailu naplňuje požadavek podpisu obsažený ve „status of frauds“ v Jednotném obchodním zákoníku.⁴⁰ Obdobně soud třetího okrsku při výkladu „status of frauds“ Pensylvánského obchodního zákoníku nalezl, že „jakákoli značka či symbol včetně jména napsaného pomocí klávesnice bude považován pro účely tohoto zákona za podpis, pokud je použit s výslovným nebo zjevným úmyslem prokázat pravost prohlášení.“⁴¹

Rovněž ve Francii je pro občanskoprávní smlouvy nad určitý obnos vyžadována písemná forma, nicméně je přípustná odchylná dohoda stran. Ve Francii, stejně tak jako v dalších zemích EU, se na spotřebitelské smlouvy uzavřené přes internet vztahuje Směrnice o smlouvách uzavíraných prostředky komunikace na dálku, které bude věnována pozornost níže v kapitole šesté.

Směrnice o elektronickém obchodu ani Vzorový zákon UNCITRAL o elektronickém obchodu neupravují, zda-li je oprávněný požadavek písemnou formu pro některé typy smluv. Není rovněž definováno, zda-li písemný znamená v papírové podobě. Zmíněná směrnice však výslovně ukládá státům povinnost zajistit možnost uzavírat elektronické smlouvy a zamezit překážkám, které by omezovaly jejich platnost a účinnost pouze z toho důvodu, že byly uzavřeny elektronickými prostředky. Jak již bylo zmíněno, i z tohoto pravidla existují výjimky týkající se určitých druhů

³⁹ California Commercial Code § 1624 (b)(3)(4) (2001)

⁴⁰ Commercial Code. 378 F.Supp. 2d 377, 386-387 (S.D.N.Y. 2005)

⁴¹ *Flight Systems, Inc. versus Electronic Data Systems Corp.*, 112 F.3d 124, 129 (3d Cir. 1997)

smluv, např. smlouvy z oblasti rodinného či dědického práva a smlouvy o převodu práv k nemovitostem (vyjma práv z nájmu). Smlouvy nespádající do těchto výjimek mohou být tedy uzavřeny v elektronické podobě, aniž by to bylo na překážku požadavku písemnosti, je-li jím chápána papírová forma.⁴²

5.5.4. Elektronický podpis

Jedním z největších problémů právní jistoty na internetu je fakt, že zprávám zasláným pomocí e-mailu či webové aplikace chybí záruka, že skutečně byly poslány určitou osobou a že nedošlo ke zkreslení obsahu při přenosu zpráv. Pro tyto nevýhody stále ještě mnoho uživatelů preferuje klasickou poštu, přestože je to celkově složitější a náročnější co týče nákladů i času. Z těchto důvodů se zákonodárci snaží lépe zabezpečit elektronický styk a zvýšit právní jistotu pro uživatele internetu, a jedním z kroků nezbytných k tomuto cíli bylo vytvoření normativního rámce pro používání elektronických podpisů. Vytvořily se technické postupy, s jejichž pomocí je možné zjistit, že podepsaná elektronická zpráva pochází od určité osoby a během přepravy dat k příjemci nebyla změněna.

Právní úprava elektronického podpisu se poprvé objevila v USA, konkrétně v Utahu v r.1995, a dnes ji už mají téměř všechny americké státy. V některých z nich byly tyto podpisy dokonce postavené na stejnou úroveň jako notářsky ověřené podpisy.

Vzhledem ke globálnímu charakteru internetové komunikace se touto problematikou zabývají rovněž organizace na mezinárodní úrovni. Komise OSN pro mezinárodní obchodní právo (UNCITRAL) vydala v r. 2001 Vzorový zákon o elektronickém podpisu, který navázal na Vzorový zákon o elektronickém obchodu, jenž zrovnoprávnil zprávy zachycené na papíře a zprávy odeslané elektronicky. Vzorový zákon vychází

⁴² Svoboda, P., Právní a daňové aspekty e-obchodu, Linde Praha a.s. 2001, str.162

z technologicky neutrálního přístupu, který se vyhýbá upřednostňování jednoho produktu. Přímo z této vzorové úpravy pak vycházejí jednotlivé právní úpravy v některých zemích, jako například Thajsku, Mexiku, Číně nebo Spojených Arabských Emirátech⁴³.

V evropských společenstvích byla přijata v roce 1997 Evropská iniciativa o elektronickém podpisu, která zdůraznila potřebu zvláštní právní úpravy této oblasti. Tato snaha vyvrcholila přijetím směrnice Evropského parlamentu a Rady 1999/93/ES ze dne 13. prosince 1999 o zásadách Společenství o elektronických podpisech.

Do našeho právního řádu byla zakotvena speciální úprava přijetím zákona č. 227/2000 Sb., o elektronickém podpisu, ve znění pozdějších předpisů. Ten doplnil s účinností od 1.10.2000 dosavadní § 40 odst. 3 Občanského zákoníku o následující ustanovení: „Je-li právní úkon učiněn elektronickými prostředky, může být podepsán elektronicky podle zvláštních předpisů.“ Tímto zvláštním předpisem je právě zmíněný zákon o elektronickém podpisu, kterým se implementovala výše zmíněná směrnice. Účelem bylo vytvořit právní předpoklady pro využívání elektronického podpisu a tedy i pro rozvoj elektronického obchodu⁴⁴.

Toto nové ustanovení a s tím související zákon neznamena zcela nové pojetí, neboť již předchozí podoba § 40 provedená zákonem č. 509/1991 Sb. připouštěla možnost písemného právního úkonu učiněného elektronickými prostředky za předpokladu zachytitelnosti obsahu takového právního úkonu a určitelnosti osoby, která právní úkon učinila.

Jak již samotný název zákona napovídá, jeho nejdůležitějším aspektem je elektronický podpis. Tím se rozumí dle § 2a) údaje v

⁴³ Více viz webová stránka UNCITRAL;
http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/electronic_commerce/2001Model_status.html

⁴⁴ Mlynář, V., Důvodová zpráva k § 1 zákona č. 227/2000

elektronické podobě, které jsou připojené k datové zprávě nebo jsou s ní logicky spojené a které slouží jako metoda k jednoznačnému ověření identity podepsané osoby ve vztahu k datové zprávě. Požadavek „jednoznačného ověření“ byl to zákona přidán novelou č. 440/2004 Sb., čímž se ujasnila otázka, zda se prostý elektronický podpis ve formě jména a příjmení připojeného k e-mailu považuje za podpis elektronický ve smyslu tohoto zákona. Před touto novelou zastávali někteří autoři⁴⁵ názor, že za elektronický podpis lze považovat i prosté připojení jména a příjmení (případně jiného srozumitelného označení určité osoby) k běžnému e-mailu, zatímco paradoxně obsahově zcela shodná písemná zpráva vytvořená jinými než elektronickými prostředky (například psacím strojem) není platným písemným právním úkonem, pokud neobsahuje podpis vlastnoruční. Tento liberální výklad rozsahu pojmu elektronický podpis byl odůvodňován nejen praktickými potřebami, ale i systematickým výkladem zákona; deklarační funkci podpisu totiž v plné míře neplní ani elektronický podpis zaručený, a dle názorů některých autorů není tedy třeba trvat na tom, aby ji plnil elektronický podpis běžný⁴⁶. Dnes je již tedy zřejmé, že elektronickým podpisem zákon nemá na mysli prosté připojení jména a příjmení, neboť tento způsob nezaručuje jednoznačné ověření identity podepsané osoby. Kvalitu elektronického podpisu nebudou mít ani „elektronické podpisy“ generované různými programy na základě údajů zadaných pouze podepisující osobou, kde jde v podstatě o totéž⁴⁷, neboť i v tomto případě se daná osoba může vydávat za někoho jiného.

⁴⁵ Svoboda, P., Právní a daňové aspekty e-obchodu, Linde Praha a.s. 2001, str.193

⁴⁶ Čermák, K., Elektronický podpis-pohled soukromoprávní, Bulletin Advokacie, 11/2002, s.64

⁴⁷ Hulmák, M., v publikaci: Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol., Občanský zákoník I., Komentář, 1.vydání. Praha: C.H.Beck, 2008, s.341

Požadavek „jednoznačného ověření“ však nelze pojímat absolutně. Charakter elektronického podpisu může mít k textu připojené sjednané nebo zasláné heslo, jak je to např. v některých případech plateb pomocí internetu. Za elektronický podpis se však zřejmě nebude považovat ručně napsaný podpis naskenovaný do počítačového souboru.⁴⁸ Za určitých okolností by však mohl splňovat podmínky obvyklosti dle §40 odst. 3 občanského zákoníku.

Zákon rozlišuje více druhů elektronických podpisů. Kromě výše zmíněných požadavků na prostý elektronický podpis popisuje tzv. „zaručený“ elektronický podpis, který musí podle § 2b) splňovat následující požadavky:

- je jednoznačně spojen s podepisující osobou,
- umožňuje identifikaci podepisující osoby ve vztahu k datové zprávě,
- byl vytvořen a připojen k datové zprávě pomocí prostředků, které podepisující osoba může udržet pod svou výhradní kontrolou,
- je k datové zprávě, ke které se vztahuje, připojen takovým způsobem, že je možno zjistit jakoukoliv následnou změnu dat.

Jde o bezpečnější formu elektronického podpisu, která spojuje podepsaný dokument s s vlastníkem specifického šifrovacího klíče. Subjekt podepisuje dokument právě pomocí „soukromého“ klíče, který zná pouze autor zprávy. K ověření digitálního podpisu a zjištění eventuálních zásahů do doručeného dokumentu pak slouží „veřejný“ klíč, který je součástí certifikátu připojeného k odeslanému dokumentu. Tímto certifikátem se rozumí datová zpráva, která je vydána poskytovatelem certifikačních služeb a spojuje data pro ověřování podpisů s podepisující osobou a umožňuje ověřit její totožnost.

⁴⁸ Jakubka, J., Perspektivy využití elektronického podpisu v pracovně-právních vztazích, Mzdy a personalistika v praxi, 7/2002, s.2

Zaručený elektronický podpis může být založen také na kvalifikovaném certifikátu. V takovém případě jsou stanovena zvláštní pravidla, týkající se např. bezpečnosti, poskytovatele certifikátů a další náležitosti stanovené v § 6.

Elektronickým podpisem lze tedy nahradit ten vlastnoruční. Na rozdíl od něho však elektronický podpis může mít omezené mezinárodní účinky. V Evropské Unii je za určitých podmínek jeho uznávání garantováno, ve třetích státech to může být problematické. Dále je třeba poznamenat, že jím nelze nahradit notářsky ověřený podpis, neboť zákon mu toto postavení nepřiznává, ačkoli to lze považovat za určitý anachronismus.⁴⁹ Fyzická osoba může mít více elektronických podpisů; jeden např. pro soukromou korespondenci a druhý pro obchodní vztahy. Právníkou osobu elektronickým podpisem vybavit nelze, neboť stejně jako v běžném styku se za ní podepisují jednotlivé fyzické osoby.

Zákon o elektronickém podpisu sice na rozdíl od zmíněné směrnice výslovně nezmiňuje možnost použít dokument opatřený elektronickým podpisem jako důkazní prostředek, to ale tuto možnost nevylučuje. Občanský soudní řád ve svém § 125 uvádí, že za důkaz může sloužit cokoli, čím lze zjistit pravý stav věci. Formálně tedy není tento důkazní prostředek vyloučen. Navíc, podle shodného názoru expertů vykazují elektronické dokumenty vybavené elektronickým podpisem výrazně vyšší odolnost proti padělání než klasický písemný dokument.

Na závěr nutno poznamenat, že tento zákon má velký význam rovněž v oblasti veřejného práva, neboť doplňuje všechny důležité veřejnoprávní zákony a touto novelizací umožňuje podávat elektronicky podání na správní orgány, přičemž taková podání staví na roveň s těmi klasickými písemnými.

⁴⁹ Svoboda, P., Právní a daňové aspekty e-obchodu, Linde Praha a.s. 2001, str.197

5.6. Click-through smlouvy

Předchozí část byla věnována obecným požadavkům na právní úkony v souvislosti s elektronickými smlouvami. Nyní je třeba poukázat na jeden z nejčastějších typů smluv uzavíraných v prostředí internetu, zejména v případě webshopů. Jedná se o tzv. „click-through“ smlouvy, tedy smlouvy uzavřené „kliknutím“ (typicky využitím internetové služby www), to znamená stisknutím virtuálního tlačítka zobrazeného na monitoru. Tímto úkonem vyjádří kontrahent souhlas se smluvními podmínkami, které provozovatel příslušné webové stránky uvedl buď přímo na stejné webové stránce, nebo pod odkazem (tzv. link) na obchodní podmínky smlouvy. Vzhledem k povaze grafické interaktivní služby www se jedná o jednoduchý a přirozený způsob, jak uzavírat elektronické smlouvy v prostředí internetu.

Co se týče způsobu uzavření takové smlouvy, ze znění § 35 občanského zákoníku vyplývá, že projev vůle může být učiněn nejen výslovně, ale i jiným způsobem nevzbuzujícím pochybnosti o tom, co chtěl účastník projevit. Komentář k občanskému zákoníku⁵⁰ k § 35 uvádí: „v určitých případech mohou subjekty k projevu své vůle použít různé počítače či technické, resp. mechanické přenosné prostředky, včetně různých druhů automatů“. Kliknutí na ovládací prvek v okně prohlížeče je bezpochyby plně způsobilé k učinění právního úkonu, pokud budou ostatní náležitosti splněny.⁵¹

Co se týče požadavku na srozumitelnost a určitost právního úkonu, obecně u click-through smluv nejsou překážky, které by bránily jejich naplnění. Z hlediska případného požadavku na písemnou formu zde platí to, co bylo řečeno výše. Zachycení obsahu právního úkonu je možné například jeho vytištěním do papírové podoby. Může však nastat problém

⁵⁰ Švestka, A., v publikaci: Švestka, A., Jehlička, O., Škárová, M., Spáčil, J. a kol., *Občanský zákoník, Komentář*, 10. vydání. Praha: C.H.Beck, 2006, str. 97

⁵¹ Vučka, J., *Elektronické smlouvy: Click-through smlouvy*, 2002, <http://www.itpravo.cz>

při dokazování autenticity takového dokumentu, neboť pokud text není řádně zabezpečen, pak je možné ho před vytištěním pozměnit. Co se týče identifikace jednající osoby, ta je poměrně obtížná, neboť z kliknutí lze zjistit, z kterého počítače bylo provedeno, ale ne, která osoba ho učinila. Proto je vhodné použít výše zmíněná řešení kódů, hesel a elektronických podpisů. Nicméně jak už bylo řečeno výše, ani u ostatních způsobu uzavírání smluv, kde není písemná forma zpochybňována, např. u faxu, není identifikace smluvních stran stoprocentní. Za určitých podmínek bude tedy i písemná forma u click-through smluv dodržena.

Požadavek na skutečnost vůle však může v určitých případech působit problémy. Jedná se o situace, kdy uživatel internetu klikne na tlačítko „*souhlasím*“ náhodou či nedopatřením, aniž by chtěl smlouvu skutečně uzavřít. Toto nebude považováno za omyl dle § 49a; více viz kapitola 5.3. Proto je důležité jednoznačně tlačítko *souhlasím* oddělit od ostatního textu. Dále je dnes běžnou praxí, že před odesláním objednávky vyskočí uživateli na ploše nové okénko s dotazem, zda si uživatel skutečně přeje objednat dané zboží či služby. Až poté proběhne odeslání závazné objednávky na server obchodníka. Z této praxe vychází i evropská úprava; podle čl. 11 směrnice o elektronickém obchodu je třeba, aby přijetí kliknutím na příslušnou ikonu bylo ještě jednou potvrzeno uživatelem, aby nedošlo k náhodnému přijetí mylným kliknutím, s tím, že před druhým kliknutím (potvrzením) systém zareaguje tak, že je zřejmé, že přijetí návrhu akceptoval. Okamžik uzavření smlouvy nastane až tehdy, když potvrzené kliknutí dojde navrhovateli. Původní návrh směrnice a jejího článku 11 obsahoval tento požadavek se specifickou podmínkou, aby žádost o potvrzení přišlo od provozovatele služeb. Nebylo by tedy možné, aby okénko běželo na straně kupujícího (objednatele) v prostředí jeho www prohlížeče, neboť by muselo jít o skript na straně serveru. Toto ustanovení mělo své opodstatnění, neboť pak by bylo prokazatelné, že skript na straně serveru opravdu proběhl.

Klientské skripty nedosahují takové jistoty, neboť v nich může být odlišné prostředí a nastavení uživatele, zároveň se údaje neukládají do log souborů. Tento původní návrh byl podroben kritice argumentující přílišnou složitostí, ačkoli měl své opodstatnění a byl zcela v souladu s obchodními zvyklostmi. Navíc celá akce zpravidla netrvá více než pár vteřin, a tak žádné velké komplikace nevznikají.⁵²

Co se týče obsahu takto zavřených smluv, click-through smlouvy mají zpravidla adhezní povahu. Takové smlouvy jsou obecně charakterizovány tím, že jejich obsah není sjednán individuálně, avšak je připraven předem druhou smluvní stranou, tudíž akceptant není schopen obsah takové smlouvy, resp. její podmínky, modifikovat. Akceptant může smlouvu buď přijmout nebo odmítnout. Často jsou přílohou takové smlouvy všeobecné obchodní podmínky, které zpravidla obsahují ustanovení výhodná pro prodávajícího či dodavatele. Pokud je však na druhé straně spotřebitel a obchodní podmínky jsou pro něj nevýhodné, může být tento způsob kontraktace napaden. V případě porušení tzv. zneužívající klauzule dle § 56 občanského zákoníku se spotřebitel může dovolat neplatnosti daných ustanovení dle § 55 odst. 2 a 40a občanského zákoníku. Nicméně argument pro podporu adhezních smluv může být spatřován v tom, že se jedná o masově prodávané produkty za stejných podmínek, kde vyjednávání individuálního režimu není příliš efektivní ani pro jednu ze stran.⁵³ Tuto problematiku blíže upravují ustanovení o spotřebitelských smlouvách uzavíraných prostřednictvím komunikace na dálku bez současné fyzické přítomnosti smluvních stran podle § 53 občanského zákoníku, které vycházejí z právních norem Evropské unie. Tomuto tématu se budeme blíže věnovat v následující kapitole.

⁵² Vučka, J., Elektronické smlouvy: Click-through smlouvy, 2002, <http://www.itpravo.cz>

⁵³ Boháček, M., Licenční smlouvy ve vztahu ke knihovnám, Národní knihovna: knihovnická revue, 2001, č. 4, str. 242–265

Problémem spojeným s click-through smlouvami je případné vymáhání povinností vyplývajících z uzavření takové smlouvy. Průkaznost elektronického záznamu je často obtížná. Jako příklad mohu uvést případ, kdy by obsah webových stránek týkající se obchodních podmínek následně změněn, aniž by to druhá smluvní strana mohla dokázat. Řešením bude technické zabezpečení se záznamem provedených změn. Z právního hlediska však samotný fakt, že byla smlouva uzavřena elektronickou cestou pomocí kliknutí, nebude mít až na výjimky vliv na její platnost.⁵⁴

Z výše uvedeného rozboru vyplývá, že click-through smlouvy naplňují všechny formálně právní požadavky zákona na platný právní úkon. Překážkou jejich uplatnění v elektronickém styku nejsou ani žádné větší praktické nedostatky, což ostatně vyplývá i z jejich širokého používání v elektronickém obchodu.

⁵⁴ Vučka, J., Elektronické smlouvy: Click-through smlouvy, 2002, <http://www.itpravo.cz>

6. Rozbor problematiky elektronických smluv s ohledem na ochranu spotřebitele

6.1. Úvod

Ochrana zájmů spotřebitelů patří k úkolům, jež musí zajistit každý právní řád vyznávající hodnoty tržního hospodářského systému. Spotřebitelé sice mohou v tržním systému opustit nesolidního obchodníka, ale ten může – má-li jeho provozovna výhodné postavení na trhu - ještě dlouho dosahovat velkých zisků díky zákazníkům náhodným.

Pokud není spotřebiteli zajištěna účinná ochrana před nepoctivými či jinak jej poškozujícími přístupy soutěžitelů, dochází nejenom k narušení tržního prostředí, ale zároveň k porušení některých hodnot demokratické společnosti, které jsou zakotveny v Ústavě a Listině základních práv a svobod, tedy v základních pramenech ústavního pořádku. Ty sice každému umožňují podnikání, avšak v rámci zákonem vymezených podmínek a nikoliv na úkor majetku a zdraví občanů.⁵⁵

Ochrana spotřebitele představuje rychle se rozvíjející právní odvětví, které je postaveno primárně na myšlence ochrany spotřebitele jako slabší smluvní strany před obratností obchodníků. Výchozí myšlenka je, že spotřebitel z důvodu své nezkušenosti, či neznalosti není schopen konkurovat v obratnosti vyškoleným a zkušeným obchodníkům profesionálům znalých technik moderního obchodu. Zároveň má spotřebitel-jednotlivec méně prostředků k prosazení svých práv oproti specializovaným a finančně silným podnikatelským subjektům. Spotřebitelské právo tedy stanoví za účelem vyrovnání přirozeně vzniklé nerovnováhy mezi smluvními stranami v zájmu spotřebitele jednak odchylky od obecného občanského smluvního práva, dále jeho doplnění dalšími ustanoveními ochranné povahy.

⁵⁵ Zdražil, M., O ochraně spotřebitele, Linde Praha 2000, str. 63

6.2. Právní úprava ochrany spotřebitele

Práva spotřebitele jsou zajištěny jak normami veřejného práva, které hrají úlohu preventivní, tak normami soukromého práva. Základními prameny jsou normy proti zkreslování hospodářské soutěže (obchodní zákoník č. 513/1993 Sb. a zákon o ochraně hospodářské soutěže č. 63/1991 Sb.), zákon o živnostenském podnikání č. 455/1991 Sb., zákon o ochraně spotřebitele č. 634/1992 Sb. a zákon o české obchodní inspekci č. 240/1992 Sb. Z hlediska soukromého práva a tématu naší práce je důležitá zejména úprava v hlavě páté občanského zákoníku, která obsahuje implementaci evropských směrnic týkajících se spotřebitelských smluv.

6.3. Elektronické smlouvy s ohledem na ochranu spotřebitele

6.3.1. Rozdělení elektronických smluv do kategorií

Smlouvy uzavírané prostřednictvím internetu lze rozdělit do následujících kategorií:

- podnikatelské (obchodní): B2B (business to business)

Tyto smlouvy, uzavírané mezi obchodníky-profesionály navzájem, jsou nejstarší a z hlediska finančního objemu těchto transakcí i nejvýznamnější formou elektronického obchodu.

V českém právním prostředí se budou takové smlouvy řídit obchodním zákoníkem v souladu s jeho § 261 odst. 1. Toto ustanovení stanoví, že obchodní zákoník ve své třetí části upravuje závazkové vztahy mezi podnikateli, jestliže při jejich vzniku je zřejmé vzhledem k okolnostem, že se týkají jejich podnikatelské činnosti. Na tyto smlouvy se tedy nevztahují ustanovení o ochraně spotřebitele.

- spotřebitelské:

- B2C (business to customer)

Tyto smlouvy jsou uzavírány mezi obchodníky a spotřebiteli jakožto koncovými zákazníky. Takové obchody probíhají nejčastěji pomocí webshopů, kde obchodníci vystavují nabízené zboží a zákazníci jej kupují zpravidla za předem daných obchodních podmínek, bez možnosti vyjednávání. Postup při uzavírání těchto smluv byl popsán výše u podkapitoly Click-through smlouvy. Tento druh obchodování může být výhodný pro prodejce i nakupující, neboť se zde projeví úspora nákladů za nájem skladových prostor, platy prodavačů a dalších výdajů, což se zpravidla projeví na nižší ceně. Navíc pro spotřebitele spočívá velká výhoda v úspoře času. Nicméně spotřebitel jakožto slabší smluvní strana může být v nevýhodě, proto je vhodné posílit jeho práva zákonnou formou.

Tento smluvní vztah bude v českém právním řádu podléhat režimu občanského zákoníku, konkrétně zejména ustanovením o spotřebitelských smlouvách dle § 50 a následujícím. Je třeba zdůraznit, že právní režim těchto smluv je zcela odlišný od B2B smluv. Spotřebiteli dává zákon četná práva, která strany v obchodních vztazích nemají. Důležité je zejména právo odstoupit od smlouvy bez uvedení důvodu, informační povinnost dodavatele a další. O těchto speciálních ustanoveních směřujících k ochraně spotřebitele bude pojednáno níže.

o C2C (customer to customer)

Tyto smlouvy jsou uzavírány mezi subjekty, z nichž ani jeden nevystupuje v rámci své podnikatelské činnosti, jedná se o vztah mezi „neobchodníky“. Typickým příkladem jsou internetové aukce. Tento smluvní vztah bude zpravidla podléhat režimu občanského zákoníku, avšak nikoli jeho ustanovením o spotřebitelských smlouvách. Na žádné straně totiž nestojí dodavatel, jenž by jednal v rámci své obchodní či jiné podnikatelské činnosti. Strany jsou zde v rovném postavení a zákon žádné z nich nepřiznává zvláštní práva.

▪ B2A, C2A (business/customer to administrative)

Tyto smlouvy jsou uzavírány mezi státem nebo územně samosprávním celkem na straně jedné a podnikatelem nebo zákazníkem na straně druhé. Může se jednat např. o uzavření veřejnoprávní smlouvy.⁵⁶ V souladu s § 261 odst. 2 budou takové právní vztahy podléhat režimu obchodního zákoníku.

6.3.2. Tzv. B2C smlouvy s ohledem na ochranu spotřebitele

V současnosti jsou tzv. B2C smlouvy nejčastějším typem smluv uzavíraných v prostředí internetu. Jak bylo vyloženo výše, jedná se o smlouvy se spotřebitelem jako jednou smluvní stranou a obchodníkem (podnikatelem) jako stranou druhou. Na tyto smlouvy se kromě obecné úpravy smluvního práva vztahují též zvláštní předpisy, sloužící k ochraně spotřebitele, tedy strany, která nevystupuje v rámci své obchodní (podnikatelské) činnosti. Jedná se sice o soukromoprávní smlouvy, kde panuje formální rovnost smluvních stran, nicméně spotřebitel má často slabší vyjednávací pozici, což může mít za následek smlouvy uzavřené v jeho neprospěch. Obchodníci se mohou uchýlit k neférovým obchodním taktikám či dokonce podvodnému jednání a často úmyslně zneužívají neinformovanost či zmíněnou slabší vyjednávací pozici spotřebitele. Je zde proto nutnost, aby jeho postavení bylo posíleno zákonnými normami; v případě internetového obchodu jsou vzhledem k jeho globální povaze žádoucí dokonce normy mezinárodní. Tato ochrana zpravidla bývá zajištěná kogentními normami, které se aplikují navzdory odlišnému ujednání smluvních stran.

⁵⁶ Využívat internet k elektronickým podáním na úřady a další správní orgány umožnil zákon o elektronickém podpisu, který novelizoval řadu zákonů veřejného práva. Taková podání jsou postavena na roveň těm klasickým písemným. Jde např. o podání daňového přiznání přes internet.

Souvislost elektronického obchodu a spotřebitelské problematiky je zřejmá. Právě v prostředí internetu se nejčastěji uzavírají předem připravené adhezní smlouvy, do nichž zpravidla nemá kupující možnost zasáhnout či vyjednávat o smluvních podmínkách. Zákazník rozhoduje pouze o druhu a množství objednaného zboží, případně o způsobu placení. Navíc na rozdíl od nákupu v tzv. kamenném obchodě jsou možnosti spotřebitele ověřit si, jaké přesně zboží či služby jsou mu nabízeny a kým, značně omezeny. Zboží si nemůže řádně prohlédnout a vyzkoušet, ani přímo ověřit jeho kvalitu. Vybudování důvěry spotřebitelů k elektronickému obchodu je navíc jeden z nezbytných předpokladů rozvoje tohoto nového odvětví ekonomiky. Je to zároveň důležitý prvek pro volné obchodování v rámci mezinárodního obchodu.

Toto vše jsou důležité důvody pro to, aby byl spotřebitel chráněn zvláštními předpisy, které by zlepšily jeho smluvní pozici. Ve většině zemí je proto postavení spotřebitelů v těchto případech posíleno zákonem. Spotřebitelům je poskytnuta zákonná ochrana zpravidla ve formě informační povinnosti ze strany podnikatele, možnosti odstoupení od smlouvy či zákazu určitých nevýhodných ujednání.⁵⁷

Na závěr nutno poznamenat, že navzdory nevýhodám má nakupování přes internetové obchody a uzavírání dalších elektronických smluv řadu výhod, které pravděpodobně převažují nad výše zmíněnými nevýhodami. Spotřebitelé je mohou uzavírat přímo z domova, čímž šetří čas, který by jinak strávili na cestě, i finanční prostředky. Na internetu je zpravidla přehled poskytovaných služeb či nabízeného zboží, v momentě se lze informovat o nabídkách konkurence. Navíc oproti kamenným obchodům je zboží na internetu zpravidla levnější, protože obchodníci

⁵⁷ Existují i další způsoby ochrany spotřebitelů, z nichž některé využívají právě internet. K posílení pozic spotřebitelů a jejich sdružení, zejména proti nadnárodním koncernům a obchodním řetězcům, slouží např. webová stránka, kam spotřebitelé z různých zemí posílají své stížnosti (www.econsumer.gov./english/index.html).

mají nižší náklady na provoz a nižší rizika, co se týče objednávání zboží pro zákazníky, než v běžném kamenném obchodě.

6.4. Mezinárodní a evropské aspekty ochrany spotřebitele

Právo ochrany spotřebitele je na úrovni mezinárodněprávní upraveno pouze v základní podobě, tj. pouze s ohledem na mezinárodní prvek. Mezinárodní právo se však nezaměřuje na to, jakou váhu má ochrana spotřebitele na území toho kterého státu. V rámci mezinárodního práva tak existují ve vztahu ke spotřebiteli v podstatě pouze obecná regulace lidských práv⁵⁸ a regulace dopravy na mezinárodní úrovni.⁵⁹ Odlišné pojetí je na úrovni ES. Zde je nutno konstatovat, že sekundární právo ES je základem pro právní úpravu jednotlivých států.⁶⁰

Jak už bylo zmíněno, elektronický obchod má potenciál hrát velkou roli v rozvoji přeshraničního obchodu jako jedné z dimenzí ekonomické integrace. Spotřebitelská politika vztahující se k e-obchodu je část širší unijní spotřebitelské politiky, která se zaměřuje na zvýšení důvěry spotřebitelů v jednotném trhu.

Problematika ochrany spotřebitele je v právu ES upravena jak na úrovni primárního, tak na úrovni sekundárního práva. Co se týče primárních pramenů, již zakládající Smlouva o Evropských společenstvích z roku 1957 se ve své hlavě XIV. zabývá ochranou spotřebitele. Článek 153

⁵⁸ Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (vyhlášená Valným Shromážděním OSN v r. 1948), Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (vyhlášená Valným Shromážděním OSN v r. 1966)

⁵⁹ Úmluva o mezinárodní železniční přepravě (COTIF) ve znění pozměňovacího protokolu podepsaného na 5. Valném shromáždění Mezivládní organizace pro mezinárodní železniční přepravu (OTIF) ze 3. června 1999 ve Vilniusu (tzv. COTIF 99), Úmluva o sjednocení některých pravidel o mezinárodní letecké přepravě (publikovaná ve Sbírce mezinárodních smluv pod č. 123/2003), Úmluva o sjednocení některých pravidel o mezinárodní letecké přepravě prováděné jinou osobou než smluvním dopravcem

⁶⁰ Hulva, T., Ochrana spotřebitele, Aspi, a.s., Praha 2005, str. 43

(ve znění doplnění Maastrichtskou smlouvou), stejně jako některá další ustanovení Smlouvy o ES, stanoví závazek přijmout opatření na ochranu spotřebitelských zájmů. Toto bylo naplněno a od doby vzniku Evropských Společenství již byla přijata celá řada směrnic zaměřených na ochranu spotřebitele. Ty jsou z hlediska závaznosti právně závazné pouze pro členské státy ES, nicméně mají tzv. přímý účinek, což dává spotřebiteli možnost domáhat náhrady škody na státu, který neprovedl včasnou implementaci některé ze směrnic, u „soudu prvního stupně“ v Lucemburku. V posledních letech se evropské aktivity zaměřují na různá specifická témata jako elektronický obchod, právo spotřebitele na odstoupení od smlouvy v případě smlouvy uzavřené na dálku, srovnávací reklama, ochrana osobních údajů a další. Těm přímo souvisejícím s uzavíráním elektronických smluv a jejich implementaci do českého právního řádu budou věnovány příští kapitoly této práce.

Na závěr je třeba poznamenat, že podle všeho bude ochrana spotřebitele důležitým evropským tématem také v budoucnosti. Například dne 8. února 2007 přijala Evropská komise dlouho očekávanou Zelenou knihu o revizi spotřebitelského *acquis*. Cílem revize je v souladu s principy „*Better Regulation*“ zjednodušit vybrané komunitární spotřebitelské předpisy a podpořit a usnadnit přeshraniční obchodní vztahy. Toho lze dosáhnout mimo jiné právě tím, že podniky se budou moci pohybovat v předvídatelném právním prostředí s jednoduchými pravidly, což by vedlo ke snižování jejich nákladů. Zelená kniha shrnula počáteční závěry Komise týkající se revize a identifikovala značné množství existujících problémů vyskytujících se na vnitřním trhu. Současně obsahovala řadu otázek adresovaných všem dotčeným subjektům, jimiž se snažila získat názor těchto subjektů na možné způsoby řešení uvedených problémů.⁶¹

⁶¹ Shrnutí závěrů jakož i všechny odpovědi zaslané Evropské komisi jsou k dispozici na internetu: http://ec.europa.eu/consumers/cons_int/safe_shop/acquis/index_en.htm

6.5. Evropské směrnice a jejich implementace do českého právního řádu

6.5.1. Úvod

Jak již bylo zmíněno, na harmonizaci právních úprav vztahujících se na ochranu spotřebitele je zaměřena řada směrnic Evropské Unie, které ukládají členským státům zajistit určitou minimální úroveň ochrany spotřebitelů. Spotřebitelská práva a způsob jejich uplatňování se mohou následně v detailech lišit podle toho, jak jednotlivé členské země převedly pravidla EU do svých národních zákonů.

Největší vliv na uzavírání elektronických smluv mají směrnice Evropského Parlamentu a Rady 97/7 ES o ochraně spotřebitele v případě smluv uzavřených na dálku, směrnice 99/44 ES o některých aspektech prodeje spotřebního zboží a záruk na toto zboží, směrnice 98/27 ES o žalobách na zdržení se jednání v oblasti ochrany zájmů spotřebitelů, směrnice 93/13 ES o nekalých ustanoveních ve spotřebitelských smlouvách, směrnice Evropského Parlamentu a Rady 2000/31 ES o některých právních aspektech služeb informační společnosti, zejména elektronického obchodu, na vnitřním trhu ("směrnice o elektronickém obchodu") a směrnice 2005/29/ES o nekalých obchodních praktikách.

Cílem většiny uvedených směrnic je v obecné rovině podpora vnitřního trhu prostřednictvím ochrany poskytovatelů a uživatelů informačních služeb, konkrétně pak ochrana spotřebitele při uzavírání distančních smluv mezi spotřebiteli a dodavateli. Za tím účelem směrnice zavádějí rozsáhlou informační povinnost, upřesňují způsob použití elektronických prostředků, omezují možnost použití některých agresivních marketingových metod, směrnice o ochraně spotřebitele v případě smluv uzavřených na dálku pak umožňuje spotřebiteli odstoupit od smlouvy.

6.5.2. Směrnice o ochraně spotřebitele v případě smluv uzavřených na dálku

6.5.2.1. Úvod

Tato směrnice (jejíž název je někdy překládán rovněž jako směrnice pro ochranu spotřebitele v distančních smlouvách) byla přijata 20.5.1997 a členské státy ji měly implementovat do 3 let. V České Republice se tak stalo novelizací občanského zákoníku v roce 2000 (zákon č. 367/2000 Sb.).

Preambule této směrnice pojednává o k důvodech jejího přijetí, kterými jsou zejména:

- zavádění nových technologií, jež zvyšují počet způsobů, jak spotřebitelé mohou získávat informace o nabídkách
- nutnost regulace prodeje s ohledem na nepříjemný fakt existence různých „nátlakových metod“ prodeje, stejně jako zasílání nevyžádaných zásilek
- nezbytnost regulace informací sdělovaných formou prostředků komunikace na dálku, jež by mohly být v neprospěch spotřebitelů zatajovány
- pomíjivý charakter údajů sdělených některými prostředky komunikace a v důsledku toho zavedení nutnosti písemně informovat o nezbytných informacích pro plnění smlouvy

Důvodem bylo i v minulosti časté porušování soukromí spotřebitele některými dotěrnými praktikami pomocí komunikačních prostředků, jako např. e-mailu či neadresovaného tisku. Za pozitivní přínos této směrnice a její implementace do národních právních řádů lze považovat rozvoj obchodu pomocí těchto prostředků, neboť oprávněně vzrostla důvěra spotřebitelů v nakupování na dálku.

Směrnice obsahuje definici „distanční smlouvy“, již se rozumí „jakákoli smlouva týkající se zboží nebo služeb uzavřená mezi

dodavatelem a spotřebitelem v rámci systému organizovaného prodeje na dálku nebo systému poskytování služeb prováděného dodavatelem, který pro účely smlouvy používá až do dne uzavření smlouvy výhradně jeden nebo více komunikačních prostředků na dálku“.

To znamená, že veškeré vyjednávání včetně okamžiku uzavření smlouvy probíhá formou dálkové komunikace, jejíž příkladný výčet je e-mail, videotext, videotelefon, televize, rádio a fax stejně tak jako tradiční prostředky jako pošta, katalogy a inzeráty v novinách s objednávkovým formulářem.

6.5.2.2. Implementace směrnice do českého právního řádu

Po implementaci této směrnice novelizací občanského zákoníku se do našeho právního řádu dostal dosud neznámý institut- spotřebitelské smlouvy. Nicméně provedení směrnice není v § 53 a § 54 občanského zákoníku kompletní. Je třeba upozornit zejména na dispozitivní článek 7 odst. 1 směrnice, který stanoví třicetidenní lhůtu k plnění ode dne následujícího po odeslání objednávky. Jiným případem je článek 6 odst. 4 směrnice, který rozšiřuje účinky odstoupení od distanční smlouvy i na určitý druh úvěrové smlouvy. Naskýtá se sice možnost využít § 8 zákona č. 321/2001 Sb., o některých podmínkách sjednávání spotřebitelského úvěru. Z aplikace tohoto ustanovení je však řada úvěrů vyloučena, např. § 1 odst. 2 písm. f cit. zákona.⁶²

Spotřebitelský režim se uplatní, vystupuje-li na jedné straně dodavatel a na druhé spotřebitel. Spotřebitel je v občanském zákoníku (§ 52 odst. 3) definován jako osoba, která při uzavírání a plnění smlouvy nejedná v rámci své obchodní nebo jiné podnikatelské činnosti. Druhou smluvní stranou je dodavatel, který vystupuje v rámci své obchodní nebo

⁶² Švestka, J., Jehlička, O., Škárová, M., Spáčil, J. a kol., Občanský zákoník, Komentář, 10. vydání. Praha: C.H.Beck, 2006, s.344

jiné podnikatelské činnosti. Nestojí-li tedy na druhé straně „obchodník-profesionál“, nejedná se o spotřebitelskou smlouvu.

Spotřebitelské e-smlouvy je možné chápat jako smlouvy uzavřené prostředky komunikace na dálku (distanční smlouvy) dle § 53. V demonstrativním výčtu zákonodárce uvedl pouze e-mail a vynechal webovou stránku jakožto hlavní způsob uzavření elektronické smlouvy, vzhledem k příkladné povaze výčtu to však není právně relevantní.

U těchto smluv je dána poměrně široká informační povinnost dodavatele. Spotřebiteli musí být dle § 53 odst. 4 občanského zákoníku s dostatečným předstihem před uzavřením smlouvy poskytnuty zejména tyto informace:

- identifikace dodavatele (obchodní jméno, IČO, sídlo, respektive bydliště u fyzické osoby)
- zboží (jeho název a hlavní charakteristika)
- cena za zboží, respektive služby, včetně všech poplatků
- doba, po kterou zůstává nabídka nebo cena v platnosti
- náklady na použití komunikačních prostředků na dálku
- způsob platby, způsob dodání, způsob plnění
- poučení o právu na odstoupení (s výjimkami)
- náklady na dodání

Dostatečný předstih bohužel není v ustanoveních směrnice ani ve znění občanského zákoníku blíže určen, vždy bude proto záviset na konkrétních okolnostech daného případu.

Směrnice i občanský zákoník požadují rovněž určitou sekundární informační povinnost dodavatele. Vymezené povinnosti se ale nepatrně liší. Směrnice vyžaduje od dodavatele, aby spotřebiteli potvrdil v průběhu plnění smlouvy, avšak *nejpozději v okamžiku doručení zboží, téměř všechny*

údaje, týkající se ho jako dodavatele a zboží, které poskytl již před uzavřením smlouvy. Navíc musí poskytnout identifikační informace dodavatele, informace o záruce a službách po prodeji, podmínkách odstoupení od smlouvy a zrušení smlouvy. Tyto informace mají být potvrzeny buďto písemnou formou, nebo alespoň v jiné trvale uchovatelné formě. Podle většinového doktrinárního výkladu se ve státech EU i přes nejednoznačnost právní formulace za tuto formu považuje e-mail. Naproti tomu občanský zákoník nevyžaduje potvrzení již jednou poskytnutých informací, nýbrž pouze identifikační informace dodavatele, informace o garanci a službách po prodeji, podmínkách pro odstoupení od smlouvy a zrušení smlouvy. Tyto informace mají být ovšem poskytnuty již po uzavření smlouvy, a to *nejpozději před* plněním. Úprava je tedy přísnější než úprava evropská. Požadavek písemnosti vykládaný v souladu s § 40 by byl splněn i v případě použití elektronické pošty.⁶³

Za stěžejní přínos směrnice o ochraně spotřebitele v v případě smluv uzavřených na dálku lze považovat její šestý článek, který přiznává spotřebiteli právo ve stanovené lhůtě jednostranně odstoupit od smlouvy uzavřené na dálku, a to i bez udání důvodu. Základní lhůta stanovená směrnicí je minimálně 7 pracovních dní ode dne doručení zboží (v případě služeb ode dne uzavření smlouvy). Tato lhůta se automaticky prodlužuje na tři měsíce, jestliže dodavatel nesplní některou ze sekundárních informačních povinností vyjmenovaných výše. V případě dodatečného splnění informační povinnosti začne běžet sedmidenní výpovědní lhůta. Pokud by spotřebitel využil své právo a odstoupil takto od smlouvy, nesl by pouze přímé náklady za vrácení zboží dodavateli, tedy zpravidla poštovné za odeslání zboží, a měl by právo na vrácení celé kupní ceny.

⁶³ Smejkal, L., Distanční smlouvy a ochrana spotřebitele v informační společnosti, http://www.europeum.org/disp_article.php?aid=407

Úprava v občanském zákoníku je v některých věcech odlišná. Pro odstoupení od smlouvy je stanovena lhůta výrazně delší, konkrétně čtrnáct dnů (nikoli však pracovních) od převzetí plnění. Navíc zákoník nečiní rozdíl mezi počátkem běhu lhůty pro zboží a služby. Další rozdíl spočívá v automatickém prodloužení zmíněné lhůty na tři měsíce, které oproti evropské úpravě nastává rovněž v případě, že dodavatel nesplnil svou primární informační povinnost. Všechny tyto rozdíly jsou však pro spotřebitele výhodnější, a tudíž zcela v souladu s evropskou právní úpravou.

Na rozdíl od evropské směrnice občanský zákoník původně neobsahoval žádné ustanovení umožňující dodavateli žádat na spotřebiteli uhrazení nákladů za zpětné odeslání zboží v případě vypovězení smlouvy. Zákon sice tento nárok dodavatele ani nevyklučoval, nicméně v zájmu právní jistoty a vyrovnání právního postavení obou stran bylo vhodné takové ustanovení do zákona začlenit. To se stalo novelou občanského zákoníku provedenou zák. č. 56/2006 Sb., který vložil do stávajícího § 53 nový odstavec číslo 10.

Právní úprava lhůty poskytnuté pro odstoupení se v jednotlivých evropských zemích liší, minimálních sedm dní stanovila např. Velká Británie a Belgie, Itálie a Slovensko⁶⁴ poskytují spotřebiteli deset dní a „našich“ čtrnáct dní mají rovněž např. v Norsku a v Německu⁶⁵.

Specifickým případem pak může být situace, kdy lze dodavatele považovat za podnikatele bez stálého místa podnikání (např. virtuální obchod pouze zprostředkovávající dodávky zboží a služeb). V tomto případě lze od smlouvy odstoupit do sedmi dnů od jejího uzavření, resp. do jednoho měsíce, nedošlo-li dosud k plnění ze strany dodavatele. V

⁶⁴ Více viz Fekete, I., *Občiansky zákonník, Komentár*, Epos:2007

⁶⁵ Více viz Spindler, G., Bomer, F., *E-commerce law in Europe and in the USA*, Springer: 2002, str. 38, 181, 333, 414

případě, že dodavatel neposkytne všechny informace o právu spotřebitele od smlouvy odstoupit, se však tato lhůta prodlužuje na jeden rok.

Právo na odstoupení od smlouvy se netýká pouze některých, zákonem vyjmenovaných případů. Jednoduše odstoupit od smlouvy nelze např. v případě dodávek zboží podléhajícího rychlé zkáze, opotřebení či zastarání, zboží individuálně upraveného podle přání spotřebitele, audio a video nahrávek a počítačových programů, porušil-li spotřebitel jejich originální obal anebo od smluv na poskytování služeb v případě, že s jejich plněním bylo se souhlasem spotřebitele započato ještě před uplynutím lhůty pro odstoupení.

Implementaci směrnice do českého právního řádu bývá hodnocena jako zdařilá, i když se objevila kritika zejména systematického zařazení.⁶⁶ Považuje se za vhodnější vřadit ustanovení do části osmé občanského zákoníku, která přímo upravuje závazkové právní vztahy, než do obecných ustanovení v části první. Další možností bylo přijmout zvláštní zákon, jak tomu bylo např. na Slovensku. Dále bývá kritizován § 54, kde jsou pouze doslovně přeložené pojmy směrnice, aniž by dané pojmy byly přizpůsobené našemu právnímu řádu.⁶⁷

6.5.3. Směrnice o nekalých ustanoveních ve spotřebitelských smlouvách

Směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o nekalých ustanoveních ve spotřebitelských smlouvách se zabývá nepřiměřenými podmínkami uplatňovanými vůči spotřebitelům. V souladu se zásadou ekonomických zájmů spotřebitelů, která byla vyjádřena v programech EU

⁶⁶ Např. Matejka, J., Malá poznámka ke stávající koncepci úpravy spotřebitelských smluv v občanském zákoníku, www.itpravo.cz, 2002

⁶⁷ Smejkal, L., Česká právní úprava distančních smluv podle evropského metru, www.itpravo.cz, 2001

pro ochranu spotřebitele a informační politiku, by „nabyvatelé zboží měli být chráněni před zneužitím moci prodejcem nebo dodavatelem, především proti jeho typovým smlouvám a nepřiměřenému vyloučení základních práv ze smluv.“⁶⁸ Dle čl. 3 směrnice je důvodem úpravy fakt, že nekalá ustanovení jsou v rozporu s požadavkem dobré víry a způsobují výraznou disproporci mezi právy a povinnostmi stran. Nekalá ustanovení tedy nejsou dle čl. 6 pro spotřebitele závazná. Čl. 5 vyžaduje, aby se v okamžiku uzavření smlouvy výslovně poukázalo na existenci všeobecných podmínek.

Česká implementace v § 56 občanského zákoníku je v mnoha ohledech přísnější než směrnice vyžaduje, což není nijak v rozporu s principy evropské úpravy. Úprava nekalých ustanovení se aplikuje bez dalšího na právní režim všech spotřebitelských smluv. Ustanovení § 56 obsahuje generální klauzuli, která obecně stanoví zákaz ujednání, která v rozporu s požadavkem dobré víry znamenají značnou nerovnováhu v právech povinnostech stran. Pojem dobré víry zde má jiný význam než např. při posuzování oprávněnosti držby, kde se jím rozumí objektivně posuzované vědomí jedince o jednání v souladu s právem.⁶⁹ Zde lze z kontextu § 56 dovodit spíše dobrou víru ve smyslu přiměřenosti, souladu s dobrými mravy. (Z výše uvedených důvodů se domnívám, že měl být použit jiný termín, např. *rozpor s dobrými mravy*.) Tento obecný požadavek se dle odstavce 2 nevztahuje na cenu plnění a jeho předmět, což je poněkud zkreslující ve srovnání s ustanovením evropské směrnice. Článek 4 odst. 2 směrnice omezuje výjimku z obecného zákazu na přiměřenost ceny a vymezení předmětu smlouvy, pokud jsou vyjádřena jednoduchým a srozumitelným jazykem. Tento užší význam lze dovodit i z ustanovení § 56 odst. 3 i) občanského zákoníku, který o ceně pojednává.

⁶⁸ Zpráva Komise o provedení směrnice 93/13/EHS

⁶⁹ Hulmák, M., v publikaci Švestka, J., Spáčil, J., Škárková, M., Hulmák, M. a kol., *Občanský zákoník I, Komentář*, 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2008, s.341

Třetí odstavce uvádí demonstrativní výčet smluvních ujednání, která jsou nepřipustná. Tento výčet z velké části vychází z přílohy zmíněné směrnice. Nepřipustná jsou například ujednání, která vylučují nebo omezují odpovědnost dodavatele za jednání či opomenutí, kterým byla spotřebiteli způsobena smrt či újma na zdraví, dále pak ujednání vylučující nebo omezující práva spotřebitele při uplatnění odpovědnosti za vady či odpovědnosti za škodu, nebo ujednání, která stanoví, že smlouva je pro spotřebitele závazná, zatímco plnění dodavatele je vázáno na splnění podmínky, jejíž uskutečnění je závislé výlučně na vůli dodavatele. Tyto příklady konkretizují generální klauzuli v odstavci 1 § 56, která vymezuje obecné znaky nekalých ujednání ve spotřebitelských smlouvách. Nutno poznamenat, že taková ujednání jsou dle § 55 odst. 2 občanského zákoníku neplatná pouze relativně, tzn., že se považují za platná, pokud se spotřebitel nedovolá jejich neplatnosti. Tím je u spotřebitelských smluv nastaven jiný právní režim oproti obecnému občanskému právu, kde je v § 39 občanského zákoníku (ve spojení s jeho § 40a) stanovena absolutní neplatnost právního úkonu, který se přiči dobrým mravům. Tím se docílí efektu, že se pro oblast spotřebitelských smluv za určitých okolností legalizují právní úkony, které jsou jinak v obecném občanskoprávním režimu absolutně neplatné.⁷⁰

6.5.4. Směrnice o nekalých obchodních praktikách vůči spotřebitelům na vnitřním trhu

6.5.4.1. Úvod

Tato směrnice č. 2005/29/ES je zaměřena proti nekalým obchodním praktikám, které přímo ovlivňují rozhodnutí spotřebitele o nákupu zboží či služeb; účelem je chránit jeho ekonomické zájmy. Nepřímo také chrání podniky před soutěžiteli, kteří nedodržují stanovená

⁷⁰ Švestka, J., Jehlička, O., Škárová, M., Spáčil, J. a kol., *Občanský zákoník, Komentář*, 8. vydání. Praha: C.H.Beck, 2006, str.301

pravidla jednání na trhu, čímž přispívá k řádnému fungování hospodářské soutěže na vnitřním trhu. Směrnice jednoznačně zakazuje nekalé obchodní praktiky a člení je na klamavé a agresivní. Tento obecný zákaz nekalých obchodních praktik se vztahuje jak na fázi nabídky, tak i na samotný prodej výrobků nebo poskytování služby. Zakazuje se nejen klamavé jednání, ale i klamavé opomenutí. V příloze je navíc uveden seznam praktik, které jsou nekalé „vždy a všude“, jsou zakázané a podléhají sankcím. Směrnice vychází při posuzování praktik z pojmu průměrného spotřebitele definovaného judikaturou Soudního dvora, tj. spotřebitele, který má dostatek informací a je v rozumné míře pozorný a opatrný. Sankce i dohled nad dodržováním této směrnice implementované v právních řádech stanoví členské státy samy. Tato směrnice je založena na maximální harmonizaci, což znamená, že např. od zmíněného výčtu nekalých obchodních taktik se členské státy nemohou odchýlit. Členské státy měly přijmout jednotlivé zákony tak, aby byly účinné nejpozději od 12. prosince 2007.

V České Republice připravovalo implementaci Ministerstvo průmyslu a obchodu. Při tvorbě implementačních ustanovení bylo třeba řešit řadu složitých problémů — např. otázku, zda zahrnout do české úpravy všechny definice uvedené ve směrnici, jak přistoupit k úpravě některých nedovolených praktik, jejichž zákaz se již dnes v národní úpravě objevuje, nicméně v trochu jiné podobě, jak zakotvit ochranu zranitelných spotřebitelů, jak přistoupit k pojetí průměrného spotřebitele, zda regulovat či neregulovat kodexy chování, apod.⁷¹ Dne 17. ledna 2008 byla směrnice v plném rozsahu provedena přijetím zákona č. 36/2008 Sb., o změně zákona o ochraně spotřebitele a některých dalších zákonů (s účinností od 12. února 2008). Tím se novelizovalo několik zákonů,

⁷¹ Více viz na stránkách Ministerstva průmyslu a obchodu; <http://www.mpo.cz/dokument13713.html>

zejména zákon o ochraně spotřebitele, dále pak např. zákon o regulaci reklamy či obchodní zákoník.

Zákon o ochraně spotřebitele vymezuje po novelizaci zákonem č. 36/2008 Sb. dva nejběžnější typy nekalých obchodních praktik, tj. klamavé obchodní praktiky a agresivní obchodní praktiky, a vymezuje jejich základní znaky. Nedílnou součástí zákona je i příloha, v níž je taxativní výčet takových obchodních praktik, které jsou za všech okolností považovány za nekalé. Pro obchodníky z toho vyplývá, že plánovanou reklamou nebo marketingovou akcí musí nejprve prověřit podle tohoto seznamu. Vedle toho jsou pak v novele podmínky, za kterých jsou za nekalá považována i jiná, než v seznamu popsaná jednání.

Obchodní praktika je nekalá, je-li jednání podnikatele vůči spotřebiteli v rozporu s požadavky odborné péče a je způsobilé podstatně ovlivnit jeho rozhodování tak, že může učinit obchodní rozhodnutí, které by jinak neučinil. Na spotřebitele je třeba nahlížet jako na "průměrného spotřebitele" (definovaného směrnicí a v souladu s ustálenou komunitární judikaturou), tj. jako osobu průměrně rozumnou, která má dostatek informací a je v rozumné míře pozorná a opatrná s ohledem na sociální, kulturní a jazykové faktory. Je-li obchodní praktika zaměřena na konkrétní skupiny, jimiž jsou například děti, senioři, nemocní a jiné osoby, které jsou z důvodu své duševní nebo fyzické slabosti či věku zvláště zranitelné, hodnotí se nekalost z hlediska průměrného člena této skupiny, tedy přísněji. Tzv. obvyklé reklamní přehánění je však i ve vztahu k těmto zranitelným skupinám povoleno, avšak jen tehdy, není-li přehánění v rozporu s právem (např. klamavé) a není-li míněno doslovně.

6.5.4.2. Klamavá obchodní praktika

Již dosavadní právní úprava ve svém ustanovení § 8 zákona o ochraně spotřebitele zakazovala klamání spotřebitele. Podle tohoto

ustanovení nikdo nesměl klamat spotřebitele, zejména uvádět nepravdivé, nedoložené, neúplné, nepřesné, nejasné, dvojsmyslné nebo přehnané údaje anebo zamlčet údaje o skutečných vlastnostech výrobků nebo služeb či úrovni nákupních podmínek. Základ tohoto ustanovení byl převzat a doplněn tak, aby byl v souladu s požadavky směrnice. V jejím smyslu je obchodní praktika považována za klamavou, pokud obsahuje nesprávné informace, a je tedy použit nepravdivý údaj, nebo je-li sice důležitý údaj pravdivý, ale s ohledem na okolnosti může uvést spotřebitele v omyl.

Nekalé obchodní taktiky se vztahují jak na obchodování na internetu, tak na klasické podnikání. V kontextu této diplomové práce budou důležité především nekalá jednání uskutečňovaná prostřednictvím internetu. V úvahu přichází zejména tyto klamavé a agresivní taktiky:

- „Podnikatel prohlašuje, že se zavázal dodržovat určitá pravidla chování (kodex chování) nebo že tato pravidla chování byla schválena určitým subjektem, ačkoli tomu tak není.“

Zde se nabízí tvrzení internetového obchodníka, že obdržel certifikaci APEK (Asociace pro elektronickou komerci) jménem „Certifikovaný obchod“, ačkoli tomu tak není. Toto tvrzení by v oklamaném spotřebiteli pravděpodobně vyvolalo důvěru v bezpečnost a bezproblémovost nákupu v daném internetovém obchodu a tím by ovlivnilo jeho rozhodnutí nakoupit si určité zboží či služby právě tam.

- „Podnikatel nabízí ke koupi výrobky nebo služby za určitou cenu, aniž by zveřejnil důvody, na jejichž základě se může domnívat, že nebude sám nebo prostřednictvím jiného podnikatele schopen zajistit dodávku uvedených nebo rovnocenných výrobků nebo služeb za cenu platnou pro dané období a v přiměřeném množství vzhledem k povaze výrobku nebo služby, rozsahu reklamy a nabízené ceny.“

Touto „vábivou reklamou“ by například internetový portál nabízel na svých stránkách prodej DVD přehrávače za velmi výhodnou cenu aniž by měl přiměřenou zásobu na skladě, kterou lze na základě rozsáhlosti inzerce a ceny předpokládat.

- „Podnikatel nepravdivě uvádí, že výrobek nebo služba budou nabízeny pouze po omezenou dobu nebo že budou nabízeny pouze po omezenou dobu za určitých podmínek s cílem přimět spotřebitele k okamžitému rozhodnutí, aniž by mu poskytl přiměřenou lhůtu potřebnou k informovanému rozhodnutí.“

Příkladem může být inzerce internetového obchodu ve stylu „Dnes naposled za výhodnou cenu!“, ačkoli dané zboží tam bude nabízeno za stejnou cenu i za pár měsíců.

- „Podnikatel uvádí jako přednost nabídky práva, která vyplývají spotřebiteli přímo ze zákona.“

Může se jednat např. o prohlášení „Pouze u nás můžete vrátit zboží a odstoupit od smlouvy do 14 dnů bez udání důvodu!“.

- „Podnikatel vyvolává dojem nebo nepravdivě uvádí, že nejedná v rámci své podnikatelské činnosti nebo se prezentuje jako spotřebitel.“

Zde přichází v úvahu využití internetových bazarů, kde lidé zpravidla mají důvod očekávat, že jim daný kus nabízí jiný spotřebitel, který nejedná v rámci své podnikatelské činnosti. Pokud by tento dojem byl vyvolán podnikatelem záměrně, pak se jedná o porušení tohoto ustanovení.

6.5.4.3. Agresivní obchodní praktika

Za agresivní obchodní praktiku je pak považováno jednání, pokud s přihlédnutím ke všem okolnostem obchodník svým obtěžováním,

donucováním, včetně použití síly nebo nepatřičným ovlivňováním výrazně zhoršuje možnost svobodného rozhodnutí spotřebitele. V prostředí internetu se jedná např. o podávání nevyžádaných nabídek prostřednictvím elektronické pošty.

Zákon o ochraně spotřebitele uvádí další způsoby nekalých taktik, jejich podrobnější výklad by byl však nad rozsah této práce. Závěrem nutno podotknout, že jak vyplývá z výše uvedeného, ustanovení o nekalých obchodních praktikách se spotřebitelů, kteří uzavírají smlouvy na internetu, nepochybně dotýkají a zvyšují úroveň jejich ochrany. Směrnice výslovně žádá, aby státy přijaly opatření, kterým by byly nekalé praktiky postihovány. Obchodníkům užívající nekalé obchodní praktiky hrozí peněžní sankce ve výši až pěti miliónů Kč. K sankcím za nekalé obchodní praktiky na internetu je zpravidla příslušná Česká obchodní inspekce.⁷²

6.5.5. Směrnice o některých právních aspektech služeb informační společnosti, zejména elektronického obchodu, na vnitřním trhu (tzv. směrnice o elektronickém obchodu)

Směrnice o elektronickém obchodu je svou povahou obecnou regulací elektronického obchodu a nevztahuje se tedy pouze na B2C, ale i na B2B vztahy. Přesto má rovněž svůj vliv na uzavírání elektronických smluv i na spotřebitele, k jehož ochraně některé články směřují. Cílem směrnice je dle jejího zdůvodnění vytvořit vysoký stupeň integrace Společenství, vytvořit skutečný prostor bez vnitřních hranic pro volný pohyb zboží a služeb a zároveň umožnit volný pohyb pracovních sil. Služby informační společnosti jsou schopny v rámci takového vnitřního trhu Společenství urychlit a usnadnit odstranění dalších bariér mezi státy

⁷² Sprinz, P., K některým zakázaným marketingovým aktivitám nejen na internetu, www.itpravo.cz, 2008

Evropské Unie. Směrnicí však nesmí být dotčena úroveň ochrany zavedená právními nástroji Společenství, zejména ochrany veřejného zdraví a zájmů spotřebitele. Výše zmíněné směrnice 93/13/ES o zneužití postavení ve spotřebitelských smlouvách a směrnice Evropského parlamentu a Rady 97/7/ES o ochraně spotřebitele v případě smluv uzavřených na dálku nadále mají představovat základní prvek ochrany spotřebitelů v oblasti uzavírání smluv.⁷³

Tématu této práce se dotýká zejména článek 5 směrnice, který se týká informační povinnosti poskytovatelů služeb a dále články 9, 10 a 11 této směrnice upravující uzavírání smluv v prostředí internetu. Poskytovatelem služby se rozumí každá fyzická nebo právnická osoba, která poskytuje určitou službu informační společnosti, uživatelem služby pak každá fyzická nebo právnická osoba, která k profesním či jiným účelům využívá služeb informační společnosti, zejména se jedná o vyhledávání či zpřístupňování informací.

Podle čl. 5 mají členské státy zajistit, aby poskytovatel služeb umožnil uživatelům služby a příslušným orgánům snadný, přímý a trvalý přístup k určitým ve směrnici vyjmenovaným informacím a uvedl identifikační číslo v souvislosti s daní z přidané hodnoty. Dále je stanoven požadavek, aby ceny byly jasně a jednoznačně uvedeny, a zejména, aby specifikovaly, zda jsou v cenách zahrnuty daně a poplatky za dodávku.

Článek 9 ukládá členským státům, aby jejich právní řády umožňovaly uzavírání smluv elektronickou cestou. K implementaci tohoto článku viz výše v kapitole 5.5.2. této práce. Článek pak 10 určuje další informační povinnost ze strany provozovatele služeb. Tyto články nepůsobí narozdíl od článku 11 interpretační problémy způsobené různými právními řády v jednotlivých členských zemích.

⁷³ Hrádek, J., Směrnice ES o elektronickém obchodu, Právní rádce 9/2001, *Economia* 2001

Článek 11 stanoví zásady při uzavírání kontraktu a hlavní je zde princip, že poskytovatel služby je povinen uživateli neprodleně elektronickou cestou potvrdit příjem objednávky. Znění tohoto článku bylo velmi diskutováno již při přijímání směrnice. Účelem bylo sjednotit právní úpravu procesu uzavírání smluv v jednotlivých právních řádech. Původní návrh zakládal čtyři stupně uzavírání smlouvy. Tento systém spočíval v přesném určení systému nabídky a přijetí. Poskytovatel měl již svou prezentací činit nabídku a tu měl potenciální zákazník přijmout nebo odmítnout. Pokud by ji přijal, pak mu měl poskytovatel vystavit potvrzení a teprve potvrzením tohoto potvrzení mělo dojít k uzavření smlouvy. Za problematické bylo považováno, že by to nebyl poskytovatel, ale uživatel či spotřebitel, kdo by stál na konci celého procesu a kdo by rozhodoval, zda bude smlouva uzavřena nebo ne. Oficiálním důvodem odmítnutí tohoto návrhu však byla přílišná složitost návrhu.⁷⁴ Přijaté řešení je kompromisem, jež však nedává jednoznačnou odpověď na otázku, je-li vystavování produktu v internetovém obchodu považováno za nabídku a jakým okamžikem smlouva vznikne. Rozdíly v jednotlivých právních řádech mohou způsobit rozdílné výklady ustanovení směrnice. Např. německý právní řád zná instituci tzv. *Invitatio ad offerendum*, zatímco např. španělský systém *Invitatio* považuje rovnou za ofertu.

Rovněž další ustanovení není dostatečně specifické. Objednávka a potvrzení o přijetí jsou podle něj považovány za přijaté, pokud strany, kterým jsou určeny, k nim mají přístup. Problematické je, jaké podmínky musí být splněny, aby měla strana přístup k objednávce či k potvrzení. Tuto otázku můžeme odpovědět pomocí zažitých přístupů, ty se však mohou v různých právních řádech lišit. Jednoznačná definice by tedy prospěla jednotnému výkladu a přispěla k harmonizaci jednotlivých právních úprav.

⁷⁴ Hrádek, J., Směrnice ES o elektronickém obchodu, *Právní rádce* 9/2001, *Economia* 2001

Dále se směrnice zabývá např. odpovědností poskytovatelů služeb či zasíláním nevyžádaných obchodních sdělení. Tyto oblasti však nespádají do tématu této práce.

Směrnice byla do českého právního řádu implementována zákonem č. 480/2004, o některých službách informační povinnosti. Tento zákon upravuje odpovědnost a práva a povinnosti osob, které poskytují služby informační společnosti a šíří obchodní sdělení. Tímto zákonem se novelizoval občanský zákoník, zejména jeho § 53. Do § 53 byl nově vložen odstavec 5, který ukládá dodavateli výše zmíněnou povinnost potvrdit spotřebiteli obdržení objednávky. Tato povinnost se nevztahuje na uzavírání smluv prostřednictvím elektronické pošty nebo obdobnou individuální komunikací. Dále byl do občanského zákoníku vložen nový § 53a, který ukládá dodavateli povinnost mj. informovat spotřebitele o tom, zda je smlouva po svém uzavření dodavatelem archivována a zda je přístupná, informace o jednotlivých technických krocích vedoucích k uzavření smlouvy, informace o jazycích, v nichž lze smlouvu uzavřít, informace o možnosti zjištění a opravování chyb vzniklých při zadávání dat před podáním objednávky a dále pak informace o kodexech chování, které jsou pro něj závazné nebo které dobrovolně dodržuje.

6.5.6. Ostatní evropské směrnice na ochranu spotřebitele

Problematice ochraně spotřebitele se rovněž věnuje směrnice ES 99/44 o některých aspektech prodeje spotřebního zboží a záruk na toto zboží. Tato směrnice má za cíl sjednotit právní úpravu týkající se záruk za kvalitu zboží a sekundárním účelem je podpora přeshraničního obchodu. Směrnice se vztahuje na movité věci, v elektronickém obchodu se tedy bude jednat o předmět plnění „off-line“, nikoli např. prodej počítačových programů či hudebních skladeb. Hlavním rysem směrnice je, že poskytuje spotřebiteli právo spolehnout se na výrobcovu reklamu, která se

automaticky stane součástí smlouvy. Dodané zboží pak má být v souladu s reklamou. I z tohoto pravidla však existují výjimky, např. v případě, kdy bylo reklamní prohlášení dodavatele opraveno předtím, než byla uzavřena smlouva, nebo v případě, kdy prohlášení dodavatele nemohlo ovlivnit spotřebitelovo rozhodnutí smlouvu uzavřít. Dále směrnice stanoví společnou odpovědnost výrobce i prodávajícího, neboť spotřebitel se často rozhoduje o koupi zboží podle značky, na což výrobce i prodávající spoléhají a staví na tom svou obchodní strategii. Spotřebitel může své právo pro rozpor se smlouvou uplatnit dle čl. 3 směrnice v promlčecí době dvou let od koupě. V prvních šesti měsících záruční doby je navíc postavení spotřebitele posíleno tím, že se důkazní břemeno přesouvá na prodávajícího - on musí prokázat, že rozpor s kupní smlouvou neexistoval při převzetí věci kupujícím. To je důležité u složitých druhů zboží, kdy je pro spotřebitele jakožto laika těžké dokázat existenci vady v době dodání. V případě reklamace má pak spotřebitel právo volby mezi odstoupením od smlouvy, přiměřenou slevou z ceny a opravou či výměnou vadného zboží.

Do českého právního řádu byla směrnice implementována prostřednictvím novely občanského zákoníku č. 136/2002 Sb., který nově upravil shodu s kupní smlouvou v § 616 a násl. a novely § 13 zákona o ochraně spotřebitele (č. 634/1992 Sb.). Zmíněný § 13 ukládá dodavateli povinnost spotřebitele řádně informovat o podmínkách uplatnění rozporu s kupní smlouvou. Kontrolu plnění této povinnosti zajišťuje Česká obchodní inspekce a příslušné živnostenské úřady.

Další významnou směrnicí zabývající se tématem ochrany spotřebitele je směrnice 98/27/ES o žalobách na zdržení se jednání v oblasti ochrany zájmů spotřebitelů. Směrnice reaguje na složitost případného řešení sporů mezi spotřebitelem a dodavatelem z různých států, kde vzhledem k vzdálenosti, odlišným právním úpravám a jazykovým rozdílům vznikají bariéry přeshraničního řešení sporů. To

často působí negativně na rozvoj obchodu na vnitřním trhu, neboť zejména pro spotřebitele je velmi finančně náročné nést náklady sporu v jiné jurisdikci. Směrnice je založená na principu vzájemného uznávání, čímž se spotřebitelům umožní co nejsnadnější přístup k soudům a správním orgánům. Transponována byla zákonem č. 151/2002 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím soudního řádu správního.

6.6. Definice a pojetí spotřebitele dle zákona o ochraně spotřebitele

Jak již bylo zmíněno výše, vymezení pojmu spotřebitel je v zákoně o ochraně spotřebitele odlišné od definice uvedené v § 52 odst. 3 občanského zákoníku. Zákon o ochraně spotřebitele jej definuje jako fyzickou nebo právnickou osobu, která nakupuje výrobky nebo užívá služby za jiným účelem než pro podnikání s těmito výrobky nebo službami. Naproti tomu v občanském zákoníku je jím osoba, která při uzavírání a plnění smlouvy nejedná v rámci své obchodní nebo jiné podnikatelské činnosti. Prvně zmíněná definice je tedy zřejmě širší. Zde vzniká otázka, má-li postavení spotřebitele podnikatel, který nakupuje např. počítače do své kanceláře. Jedná se sice o věci, jež budou požívány při jeho obchodní činnosti, ale na druhou stranu se nejedná o hlavní předmět jeho podnikání a podnikatel se může při nákupu ocitnout ve stejně nevýhodném postavení jako „obyčejný“ spotřebitel. Názory na tuto otázku se různí, někteří autoři⁷⁵ se přiklání k odpovědi, že podnikatel v pozici spotřebitele nebude. K tomuto výkladu směřují i evropské směrnice. Naproti tomu podle zmíněné definice spotřebitele v zákoně o ochraně spotřebitele by podnikatel za spotřebitele považován zřejmě byl. Důvodem takové úpravy je ochrana slabší smluvní strany, kterou

⁷⁵ Elger, M., Kdy je podnikatel spotřebitelem?, http://business.center.cz/business/pravo/ochrana_spotrebitele/podnikatel_spotrebitelem.aspx

podnikatel v tomto případě je, neboť je při nákupu obvykle stejným laikem jako běžný spotřebitel - nepodnikatel. Podle názorů některých autorů⁷⁶ je však tato definice problematická ve vztahu ke směrnici o nekalých obchodních praktikách (2005/29/ES), neboť ta se vztahuje pouze na spotřebitele - fyzické osoby. Česká úprava je tedy širší, což obecně není v rozporu s principy komunitárního práva, nicméně může být nepřiměřenou překážkou podnikání a tím v rozporu s principy vnitřního trhu. Touto otázkou se nepřímo zabýval Evropský soudní dvůr v rozsudku C 541 a 542/99 ve věci *Cape Snc. versus Idealservice*, kde judikoval, že ve smyslu směrnice o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách může být spotřebitelem výhradně fyzická osoba. V jiném rozsudku⁷⁷ však v souvislosti se směrnicí o ochraně spotřebitele při smlouvách sjednávaných mimo obchodní provozovnu dovodil, že lze připustit, aby členské státy přijaly úpravu, která se bude v rámci ochrany vztahovat rovněž na vzájemné vztahy mezi obchodníky. Odpověď na otázku, zda za spotřebitele má být považována i právnická osoba, tedy zůstává nejasná a zpravidla je nutno vycházet z jednotlivých definic - např. zákon č. 127/2005 o elektronických komunikacích výslovně považuje za spotřebitele pouze fyzickou osobu.

6.7. Spotřebitelské elektronické smlouvy s mezinárodním prvkem

Je-li elektronická smlouva uzavíraná mezi dvěma a více subjekty, které mají bydliště či místo podnikání v různých státech, je třeba určit, kterým právním řádem se bude daný právní vztah řídit. K tomu slouží normy mezinárodního práva soukromého, jenž můžeme definovat jako soubor zvláštních právních norem, které jsou určeny výlučně pro úpravu

⁷⁶ Hulmák, M., v publikaci: Švestka, J., Škárová, M., Spáčil, J., Hulmák, M. a kol., *Občanský zákoník I. § 1-459. Komentář. 1. vydání.* Praha: C.H.Beck, 2008, str. 433

⁷⁷ Judikát C-361/89 P. di Pinto ze dne 14. března 1991

soukromoprávních vztahů s mezinárodním prvkem.⁷⁸ O vztah s mezinárodním prvkem se podle zákona o mezinárodním právu soukromém a procesním jedná tehdy, jestliže vztah k zahraničí u některého jeho prvku bude dostatečně významný. V případě spotřebitelských elektronických smluv se nejčastěji jedná o nakupování prostřednictvím zahraničních internetových obchodů, jejichž popularita u nás, stejně jako v ostatních zemích, neustále roste.

Definice místa podnikání u elektronického obchodu nebyla dlouho jednoznačná. Dříve se mělo za to, že rozhodující je místo umístění serveru, např. o Dánsko by šlo v případě stránky registrované na dánském serveru s příponou *.dk*. Tato teorie je již považována za překonanou a rovněž dle směrnice č. 2000/31 ES je místo podnikání tam, kde je vyvíjena skutečná ekonomická činnost poskytovatele. V případech, kdy poskytovatel má několik sídel, je důležité určit, ze kterého sídla je dotčená služba poskytována. Je-li obtížné zjistit, ze kterého sídla je daná služba poskytována, je to místo, kde provozovatel má těžiště svých zájmů týkajících se konkrétní služby – viz bod 19 preambule zmíněné směrnice. V našem právním řádu stanoví obchodní zákoník § 2 odst. 3 místo podnikání obecně jako adresu zapsanou jako sídlo či místo podnikání v obchodním rejstříku či jiné zákonem upravené evidenci.

Pro určení rozhodného práva je třeba nejdříve zjistit, zda neexistují pro daný vztah tzv. přímé normy, tzn. normy, které přímo upravují právní vztah na základě mezinárodní smlouvy a dle § 2 zákona o mezinárodním právu soukromém a procesním mají přednost před normami kolizními. Takové normy obsahuje např. Vídeňská úmluva OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží č. 160/1991 Sb. (sdělení

⁷⁸ Růžička, K., *Mezinárodní právo soukromé a obchodní*, <http://plzen.juristic.cz>

ministerstva zahraničních věcí č. 160/1991 Sb.). Její použití pro spotřebitelské smlouvy je však vyloučeno jejím článkem 2a.⁷⁹

Při neexistenci přímých norem se zjišťuje rozhodné právo, kterým se bude daný právní vztah řídit. Strany si mohou takové právo sami zvolit dohodou, což bude častá praxe internetových obchodů. Nevýhodou pro spotřebitele však je, že fakticky nemá možnost takovou volbu práva ovlivnit. Dohodu stran lze nicméně překonat tzv. výhradou veřejného pořádku dle § 36 zákona o mezinárodním právu soukromém a procesním, který vylučuje použití právního předpisu cizího státu, jestliže by účinky tohoto užití v oblasti tuzemského právního řádu byly zásadně nepřijatelné.⁸⁰ O nepřijatelnost těchto účinků by se mohlo jednat např. v případě, že by použití právního řádu vedlo k vážné újmě na straně spotřebitele. Vzhledem k výše zmíněné minimální míře ochrany spotřebitele v rámci Evropské Unie by však nemělo dojít k odmítnutí použití právního řádu jiného státu Evropské Unie.⁸¹

Nelze-li použít přímou normu a strany si nezvolili rozhodné právo sami, je třeba použít hraniční určovatele stanovené v § 10 zákona o mezinárodním právu soukromém a procesním. Obecná zásada v § 10 odst. 1 stanoví, že "nezvolí-li účastníci rozhodné právo, řídí se jejich vztahy právním řádem, jehož použití odpovídá rozumnému uspořádání daného vztahu". V odst. 2 a 3 jsou pak ustanoveny konkrétní hraniční určovatele, které budou použity pro jednotlivé smluvní typy.

V případě spotřebitelských elektronických smluv jde nejčastěji o smlouvu kupní, kdy spotřebitelé nakupují zboží v internetovém obchodě. V takovém případě se daný právní vztah podle § 10 odst. 2 písm. a) bude řídit právním řádem místa sídla prodávajícího. Toto je pro spotřebitele

⁷⁹ Brodec, J., Spotřebitelské e-smlouvy, www.itpravo.cz, 2004

⁸⁰ Kučera, Z., Mezinárodní právo soukromé, Doplněk, 2001, str. 119

⁸¹ Svoboda, P. a kol.: Právní a daňové aspekty e-obchodu, Linde Praha a.s., 2001, str. 271

nevýhodné, neboť zpravidla nemají přehled o cizích právních řádech a proto neznají svá práva a povinnosti vyplývající z tohoto vztahu. I zde se však může uplatnit výhrada veřejného pořádku v případě poškození spotřebitele. Na druhou stranu, pokud by se na tyto smlouvy aplikovalo právo kupujícího, musel by si provozovatel internetového obchodu opatřovat znalosti o právních normách všech svých zákazníků, což by jistě neprospělo právní jistotě podnikatelů a tudíž ani rozvoji internetového obchodu.

Na závěr je třeba poznamenat, že elektronické smlouvy s mezinárodním prvkem tvoří podstatnou část celkového objemu elektronického obchodu a určení rozhodného práva je jeho velmi významnou součástí. Hlubší analýza této problematiky a věnování se kasuistice by však přesáhlo rozsah i téma této práce.

7. Závěr

Tato práce se zabývala procesem uzavírání smluv v prostředí internetu, náležitostmi právních úkonů v souvislosti s elektronickými smlouvami a postavením spotřebitele při uzavírání těchto smluv. Cílem práce bylo shrnout a zhodnotit současnou právní úpravu týkající se uzavírání elektronických smluv včetně speciálních ustanovení zaměřených na ochranu spotřebitele. Pro nastínění možných přístupů zde byl uveden přístup různých autorů k této problematice, popř. možná řešení z hlediska *de lege ferenda*, např. právní úprava navržená autory nového občanského zákoníku. Pro srovnání jednotlivých právních úprav byla věnována pozornost rovněž zahraniční úpravě elektronického obchodu.

Jak bylo zmíněno ve druhé kapitole, elektronický obchod jako takový u nás není upraven jedinou právní normou a jeho právní úprava je roztržštěna ve více zákonech. V některých případech se jedná o obecné normy občanského práva, doplněné o ustanovení týkající se specificky elektronických smluv, někdy pak byly přijaty speciální právní normy, jako je tomu například u zákona o elektronickém podpisu. Dále jsou zde zvláštní normy směřující k ochraně spotřebitele; ustanovení o spotřebitelských smlouvách jsou obsažena převážně v části první hlavy páté občanského zákoníku.

S tím souvisí významný fakt, že smlouvy uzavírané na internetu se spotřebitelem na straně jedné a dodavatelem na straně druhé mají zcela jiný právní režim než ostatní elektronické smlouvy. Ty prvně zmíněné budou podléhat speciálním ustanovením o spotřebitelských smlouvách, která výrazně posilují postavení spotřebitele ve smluvním vztahu. Ostatní smlouvy se budou řídit obecnými ustanoveními občanského práva, v případě obchodních vztahů pak rovněž obchodním zákoníkem. Obě

strany zde budou mít stejné postavení, aniž by bylo postavení jedné z nich zákonem posíleno.

Na proces uzavírání smlouvy v prostředí internetu se vztahují zejména ustanovení hlavy čtvrté a páté části první občanského zákoníku a pro oblast obchodních závazkových vztahů i ustanovení hlavy první části třetí obchodního zákoníku. V případě smluv uzavřených prostřednictvím internetového obchodu vzniká otázka, zda vystavení zboží na webové stránce jakožto návrh vůči neurčitým osobám zakládá nabídku. Není zřejmé, zda objednáním vystaveného zboží již vzniká smlouva, ať už se jedná či nejedná o smlouvu spotřebitelskou, u které je vyžadováno ještě zvláštní potvrzení objednávky. Názory na tuto problematiku se liší a vzhledem ke stále rostoucímu významu internetových obchodů považují za vhodné toto v zákoně jednoznačně upravit. V návrhu nového občanského zákoníku si toho byli autoři vědomi a upravili tuto otázku tak, že se jedná o nabídku i tehdy, je-li vystaveno zboží s návrhem ceny.

Komunikace při uzavírání smluv prostřednictvím elektronického obchodu se blíží jednání mezi přítomnými, naproti tomu komunikace pomocí elektronické pošty má charakter jednání mezi nepřítomnými. To má vliv na určení účinnosti a závaznosti nabídky, tedy stanovení lhůty pro její přijetí. Budeme-li vycházet z předpokladu, že internetový obchod představuje pouze výzvu prodejce k jednání o uzavření obchodu (tj. nikoliv přímo nabídku), pak v případě internetového obchodu nabídka zaniká, není-li přijata okamžitě. V případě uzavírání smlouvy prostřednictvím e-mailu je třeba ji přijmout v přiměřené době, která bude zřejmě kratší, než v případě klasické pošty.

Dále se práce zabývá okamžikem doručení e-mailu; za doručení bude e-mail považován zpravidla okamžikem uložení na server příjemce, nevyžaduje se tedy, aby se příjemce s obsahem e-mailu seznámil. *De lege ferenda* doporučuji otevřít diskusi nad možností uzákonit zákonnou domněnku doručení e-mailové zprávy jako je tomu např. v Německu.

Vzhledem k anonymitě internetu je při uzavírání smluv vhodné ověřit si identitu druhé smluvní strany. Lze využít systém uživatelského jména a hesla, nicméně ani tento způsob nezaručuje pravdivost uvedených údajů. Jinou variantou pak je použití elektronického podpisu, kdy je identita zajištěna rovněž pomocí speciálního kódu. Speciální úprava je pak u spotřebitelských smluv, u kterých musí být spotřebiteli poskytnuty o dodavateli všechny zákonem vyjmenované informace. Vzhledem k tomu je rovněž vhodné zjistit právní povahu daného vztahu a postavení jeho účastníků. Rovněž je třeba zjistit, zda má druhá smluvní strana způsobilost k právním úkonům, neboť v případě nesplnění této náležitosti se právní úkon považuje za absolutně neplatný. Vzhledem k obtížnosti ověření způsobilosti mám za to, že by bylo vhodné stanovit pouze relativní neplatnost takového právního úkonu, stejně jako je tomu v některých jiných právních řádech.

Lze učinit závěr, že smlouva uzavřená pomocí softwarového agenta je platnou z hlediska požadavku na skutečnost vůle, neboť takový agent byl k právnímu úkonu naprogramován skutečnou vůlí člověka. V souvislosti s vůlí jako náležitostí právního úkonu vyvstává problém, který spočívá v definici omylu dle občanského zákoníku. Smlouva uzavřená nedopatřením tím, že kontrahent klikne na tlačítko *souhlasím*, totiž nebude neplatná, ačkoliv k takovému „kliknutí“ postačí daleko menší míra přehlédnutí nebo nepozornosti, než by tomu bylo v případě smluv uzavíraných klasickým způsobem. Toto je považováno za problém, který není nijak řešen ani v návrhu nového občanského zákoníku. Možným řešením by mohlo být přijmout speciální ustanovení zavádějící za určitých okolností neplatnost takového úkonu či stanovující povinnost provozovatele obchodu se kupujícího (objednatele) ještě jednou dotázat na skutečnou vůli smlouvu uzavřít.

Smlouvy uzavřené elektronickými prostředky jsou vzhledem k obecně stanovené bezformálnosti právních úkonů bez dalšího platné.

S ohledem na problematiku dokazování a relativní snadnosti falšování elektronických zpráv však mohou vznikat spory o obsah takových smluv. Další problém vyvstává v souvislosti s písemnou formou právních úkonů, která je pro určité typy smluv vyžadována. Součástí písemné formy je totiž podpis a ze zákona zcela jasně nevyplývá, musí-li se jednat o elektronický podpis dle zákona o elektronickém podpisu; názory na tuto otázku se liší (viz kapitola 5.5.2. této práce). Zcela jistě by prospělo právní jistotě na tuto otázku v zákoně jednoznačně odpovědět, přičemž dle mého názoru by stejně jako např. u telegramu nemusel být speciálně elektronický podpis vyžadován, stačí jeho nahrazení označením osoby, která právní úkon činí. V této souvislosti je třeba rozlišovat mezi písemnou formou, pravostí podpisu a pravostí listiny k níž byl připojen a dokazováním těchto otázek.

Zákon o elektronickém podpisu zavedl možnost zcela nahradit vlastnoruční podpis elektronickým podpisem, čímž dochází ke zrovnoprávnění „papírové“ a elektronické formy. Přesto dodnes není používání elektronického podpisu příliš rozšířeno, zřejmě pro přílišnou komplikovanost při jeho získávání.

S elektronickými smlouvami úzce souvisí ochrana spotřebitele, neboť řada ustanovení posiluje postavení spotřebitele právě v souvislosti s elektronickými smlouvami, nebo obecněji s distančními smlouvami při použití prostředků komunikace na dálku. Za nejdůležitější směrnici lze v této souvislosti zřejmě považovat směrnici o ochraně spotřebitele v případě smluv uzavřených na dálku, která byla implementována včleněním § 52 a násl. do občanského zákoníku. Klíčové je zejména právo spotřebitele odstoupit od smlouvy bez udání důvodu, dále informační povinnost dodavatele a další. Další vliv na českou právní úpravu spotřebitelských smluv měly např. směrnice o nekalých ustanoveních ve spotřebitelských smlouvách či směrnice o nekalých obchodních praktikách vůči spotřebitelům na vnitřním trhu. Díky těmto směrnicím se

zvýšila úroveň ochrany spotřebitelů při uzavírání elektronických smluv a vzrostla jejich důvěra v elektronický obchod. Celkově lze implementaci zmíněných směrnic do občanského zákoníku hodnotit jako zdařilou. Nicméně jsou zde nedostatky týkající se zejména systematického zařazení do části první občanského zákoníku a dále pojmů, které jsou pouze doslovným překladem směrnic a které mohou být pro laika nesrozumitelné. Co se týče úpravy těchto otázek *de lege ferenda*, autoři návrhu občanského zákoníku počítají s úpravou spotřebitelských smluv ve zvláštním zákoně, zmíněná ustanovení tedy již nemají být součástí občanského zákoníku.

Na závěr je třeba poznamenat, že uzavírání smluv prostřednictvím internetu nadále představuje bouřlivě se rozvíjející sféru ekonomiky a její právní regulace bude do budoucna vyžadovat trvalou pozornost právní teorie, legislativy i soudní praxe.

Zdeňka Plavcová

8. Prameny a použitá literatura

- Svoboda, P. a kol., Právní a daňové aspekty e-obchodu, Linde Praha a.s. 2001
- Frimmel, M., Elektronický obchod- právní úprava, Prospektrum 2002
- Balák, F. a kol., Občanský zákoník s judikaturou a související předpisy, C.H. Beck 2006
- Spindler, G., Borner, F., E-commerce Law in Europe and in the USA, Springer-Verlag Berlin, 2002
- Švestka, J., Jehlička, O., Škárová, M., Spáčil, J. a kol., Občanský zákoník, Komentář, 10.vydání. Praha: C.H.Beck, 2006
- Švestka, J., Škárová, M., Spáčil, J. , Hulmák, M.a kol., Občanský zákoník I. § 1-459. Komentář. 1.vydání. Praha: C.H.Beck, 2008
- Eliáš, K., Zuklínová, M., Věcný záměr občanského zákoníku (s úpravami po projednání v odborných komisích LRV a v Legislativní radě vlády)
- Kryczka, K., Principles of European Contract law and the Formation of Contract in the information society, EU Electronic commerce law, DJOF Publishing, 2004, str.109-125
- Brown, I., Chandler, D., Law of contract, Oxford university press, 2003
- Bainbridge, D., Introduction to Computer Law, fourth edition, Longman, 2000
- V.M. Pierson, D. Seiler, Internet-Recht im Unternehmen, B2B, B2C in der Praxi, Beck, 2002
- Street, F.L., Law of internet, Lexis Law Publishing 1998

- Hoffer, S., World cyberspace law, Juris Publishing, 1999
- Švestka, J., Dvořák, Tichý, L., Sborník statí z diskusních fór o rekodifikaci občanského práva, ASPI 2007
- Chissick, M., Alistar, K., Electronic commerce: Law and practice, Sweet and Maxwell, Londýn 2000
- Smejkal, V., Internet a §§§, Grada Publishing, 2001
- Kučera, Z., Mezinárodní právo soukromé, Doplněk, 2001
- Vučka, J., O povaze práva elektronického obchodu, www.itpravo.cz, 2003
- Vučka, J., Elektronické smlouvy: Click-through smlouvy, www.itpravo.cz, 2002
- Brodec, J., Spotřebitelské e-smlouvy, IT právo, 2004, www.itpravo.cz
- Boháček, M., Licenční smlouvy ve vztahu ke knihovnám, Národní knihovna: knihovnická revue, 2001
- Vučka, J., Soukromoprávní smlouvy uzavřené elektronickými prostředky, Diplomová práce, Praha 2002
- Holub, M., kol., Občanský zákoník, Komentář, Linde Praha 2003
- http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/electronic_commerce/2001Model_status.html
- Čermák, K., Elektronický podpis-pohled soukromoprávní, Bulletin Advokacie, 11/2002
- Ramberg, Ch. H., The E-commerce directive and formation of contract in a comparative perspective, European Law Review, č. 5, Sweet & Maxwell 2001

- Jakubka, J., Perspektivy využití elektronického podpisu v pracovně-právních vztazích, *Mzdy a personalistika v praxi*, 7/2002
- Vučka, J., Elektronické smlouvy: Click-through smlouvy, 2002, <http://www.itpravo.cz>
- Zdražil, M., O ochraně spotřebitele, Linde Praha 2000
- Hulva, T., Ochrana spotřebitele, Aspi, a.s., Praha 2005
- Smejkal, L., Distanční smlouvy a ochrana spotřebitele v informační společnosti, http://www.europeum.org/disp_article.php?aid=407
- Imrich, F., Občiansky zákonník, Komentár, Epos:2007
- Polčák, R., Štědroň, B., K některým právním otázkám e-kontraktace, 2004, www.ipravnik.cz
- Hurdík, J., Evropský kontext vývoje českého práva po r. 2004, MU 2006
- Zanobetti, A., Smluvní právo v mezinárodním elektronickém obchodě, EMP 7-8/2000